

ОРГАН БЕЛАРУСКАЙ НАЦЫЯНАЛЬНА-ВЫЗВОЛЬНАЙ ДУМКИ
DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „BAČKAUŠČYNA“ („VATERLAND“)
Herausgeber: Wladimir BORTNIK
Postadresse: Die Weissruthenische Zeitung „Bačkauščyna“ („Das Vaterland“)
(8) München 19, Schliessfach 69.

ЦАНА 50 Н.ФЭН. — PREIS 50 Pf.

ERSCHEINT VIERTELJÄHRLICH DREI MAL

LE JOURNAL BIELO-RUSSIEN „LA PATRIE“

DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „DAS VATERLAND“

THE BELORUSSIAN NEWSPAPER „THE FATHERLAND“

№ 11—12 (625—626)

Верасень 1964 (September 1964)

Год выдання 18 (18. Jahrgang)

Перад выбарамі ў ЗША

Пытанні, што чакаюць адказу

3-га лістапада сёлета грамадзяне Задночных Штатаў Амэрыкі паставяць, якой партыі — дэмакратычнай ці рэспубліканскай — яны даручаць кіраўніцтва сваёй краінай на наступныя 4 гады. Вынікі гэтай паставы важныя ня толькі для ЗША. Увесь сьвет уважана сочыць цяпер за перадыбарчай кампаніяй, бо-ж ясна, што вынікі выбараў у вялікай меры ўплывуць на міжнародную палітыку ў сусьветным маштабе.

Для пабочнага назіральніка зразумець розніцу ўва ўсіх дэталлях паміж дзьвюма галоўнымі партыямі ЗША ня так лёгка. Дэмакратычная партыя ЗША — адна з найстарэйшых палітычных арганізацыяў у сьвеце. Яна ўзьнікла адразу-ж пасля ўсталяваньня канстытуцыйнага кіраўніцтва ў Амэрыцы. Рэспубліканская партыя таксама не маладая — ёй крыху больш за 100 год. Існуюць у ЗША і іншыя партыі. Прыкладам, у 1960 годзе, апрача дзьвюх галоўных партыяў, кандыдатаў на становішча прэзыдэнта выстаўлялі дзьве партыі/канстытуцыйны дзьве кансэрватыўныя партыі/партыя «прагрэсіўныя» (што змагацца за забарону алькагольных напіткаў), незалежная афрыканска-амэрыканская партыя, нацыянальная партыя правоў штатаў, партыя за зьнішчэньне падажкаў, сацыялістычная рабочніцкая партыя, сацыялістычная партыя працы.

Большыя чытачы, жэба, пра гэтыя партыі і ня чула. Дык ня дзіва: усе прыгаданія дзесяці партыяў сабралі разам на прэзыдэнцкіх выбарах 1960 году толькі 214 тысяч 61 голас. Дэмакратычная-ж партыя атрымала тады 34 мільёны 227 тысяч, а рэспубліканская 34 мільёны 108 тысяч 500 галасоў. Інакш кажучы, у ЗША цвёрда ўкаранілася дзьвюхпартыйная сыстэма.

Што да асноўнай розніцы паміж дэмакратычнай і рэспубліканскай партыямі, дык ведамы дасьледвальнікі гісторыі гэтых партыяў згаджаюцца ў тым, што дэмакратычная партыя прысьвячае больш увагі і клопатаў групам грамадства, а рэспубліканская — чалавеку, адзінцу.

Але нас тут цікавяць у першую чаргу палітычныя праграмы абедзьвюх партыяў у галіне вонкавай палітыкі — з гледзішча інтарсаў нашага народу. Наш ньюёрскі карэспандэнт падсумаваў сёлёшня перадыбарчыя праграмы дэмакратычнай і рэспубліканскай партыяў гэтак:

Праграмы абедзьвюх партыяў прысьвячаюць шмат увагі вонкавай палітыцы, маюць у гэтым сьнезе ці мала падабенства, але маюць і розніцу. Падабенства, перш-наперш, у канчальных мэтах, стаўляных перад Амэрыкай і сьветам. Абедзьве партыі хочуць міру ў сьвеце, пашырэння справядлівасьці й нацыянальнае свабоды. Абедзьве партыі стаяць за першае месца Амэрыкі ў сьвеце ў сьнезе эканамічнае й ваенна-абароннае сілы. Абедзьве партыі падтрымліваюць Арганізацыю Аб'яднаных Нацыяў, абедзьве партыі за ўзмацненьне саюзу паміж краінамі Паўночна-Атлянтычнага абароннага пакту, абедзьве — супраць дапушчэньня камуністычнага Кітаю ў Аб'яднаныя Нацыі, абедзьве супраць сучаснага камуністычнага рэжыму на Кубе, абедзьве за вызваленьне й незалежнасьць панявольных камунізмам народаў, у тым ліку народаў Усходняе Эўропы.

У чым-жа палягае розніца вонкава-палітычнае праграмы рэспубліканцаў і дэмакратыяў?

Розніца яны найперш тонам. Тон рэспубліканскае праграмы — тэмпераментны, войстры, катэгарычны. Тон дэмакратычнае праграмы — больш ураўнаважаны. У абедзьвюх праграмах адлюстравалася асабістасьць абодвух прэзыдэнцкіх кандыдатаў — сэнатара Голдўотэра і сучаснага прэзыдэнта Джонсана.

Далей праграмы розняцца з гледзішча на спосаб дасягненьня міру ў сьвеце. Рэспубліканцы, прыкладам, прапаноў-

юць больш энэргічную акцыю ў змаганьні з камунізмам. На гэтую тэму яны выказаліся шырэй і больш канкрэтна, чымся дэмакраты. Рэспубліканцы, прыкладам, прапаноўюць спыніць дапамогу тым дзяржавам, што выступаюць супраць Амэрыкі, і тым, што заводзяць у сябе сацыялізм; узмоцніць наступ на франтах халоднае вайны; прызнаць экзэцыйны ўрад Кубы; узмоцніць інфармацыю ў сьвеце пра Амэрыку; перабудаваць структуру Арганізацыі Аб'яднаных Нацыяў так, каб вага голасу дэзэнае дзяржавы была прапарцыянальная да ейнага жыхарства, ды каб забараніць галасаваць тым, хто ня паліць Арганізацыі сваіх належнасьцяў.

Дэмакратычная праграма, кажучы пра патрэбу цвёрдае паставы ў вонкава-палітычных дачыньнях, падкрэсьлівае адначасова небяспеку атачнае вайны. Праграма кажа, што трэба быць дужым і мужным, але трэба таксама мець моцнае пачуцьцё рэальнасьці і быць разважлівым.

Рэспубліканская праграма, прыкладам, у дачыньні да панявольных камунізмам народаў кажа проста пра іхнае канчальнае вызваленьне. Дэмакраты таксама гавораць пра падтрыманьне свабоды й самавызначэньня панявольных народаў, але падтрыманьня іх мірным шляхам.

Гэтак падсумоўвае наш карэспандэнт палітычныя праграмы абедзьвюх амэрыканскіх партыяў у галіне вонкавай палітыкі. Як ён грана адзначыць, праграмы гэтыя адлюстэрваюць асабістасьці абодвух прэзыдэнцкіх кандыдатаў. Вязуючы-

на, цяжка сказаць, як будзе ажыццяўляцца на практыцы тая ці іншая праграма пасля перамогі на выбарах. Цяжка таксама сказаць, хто пераможа — хоць дасюль, як выглядае, больш шансаў мае прэзыдэнт Джонсан. Пытаньні ўнутранае палітыкі адграюць вельмі важную ролю пры выбарах. Але ўжо й цяпер пазыцыя сэнатара Голдўотэра бяспрэчна ўплывае на вонкавую палітыку сучаснага амэрыканскага ўраду. Трэба больш чымся сумлявацца, ці адказаў-бы ўрад ЗША такімі рашучымі мерапрыемствамі на правакацыю Паўночнага Вьетнаму (чыгэй камуністычнага Кітаю) у Танкінскай затоцы, калі-б не дамаганьні рэспубліканцаў на чале з Голдўотэрам праводзіць больш цвёрду аныткамуністычную лінію.

Ведамы амэрыканскі публіцысты Фолтэр Ліпман — праціўнік Голдўотэра — ня так даўно (не без гіроніі) пісаў, што, як выглядае, Голдўотэру ў ходзе перадыбарчай кампаніі ня так ідзе пра тое, каб выйграць выбары, як цалкам зьмяніць аблічча рэспубліканскай партыі — зрабіць яе, маўляў, яшчэ больш «права». Ня будзем тут спыняцца на пытаньнях унутранае палітыкі ЗША. Яны менш складаныя, як вонкава-палітычныя праблемы, якія нас тут цікавяць у першую чаргу. Калі ў лістападзе будзе выбраны прэзыдэнт Джонсан, дык яму зусім не зашкодзіць мець моцную апазыцыю з выразна акрэсьленай вонкавапалітычнай праграмай — апазыцыю, якая-б выцвяржала некаторыя вашынгтонскія галовы занадта ўчудзеліся духам ілюзорнага суіснаваньня.

«Манэўр рублём»

Да агульнаведомых непаладак у саветскай эканоміцы (хранічнага крызісу скалектыўнага сельскага гаспадаркі, дофэктнасьці цэнтралізаванага плянаваньня, нерэнтабельнасьці прамысловых прадпрыемстваў, нізкай якасьці прадукцыі) даходзіць яшчэ адна ненармальнасьць — несправядлівы распадзел капіталаўкладу паміж нацыянальнымі рэспублікамі. Гэтак, для Беларусі, прапарцыянальна найбольш разбуранай вайной, навет на працягу бягучай сямігодкі Масква выдзяляе на душу насельніцтва амаль на паловіну менш капіталаўкладу, чымся ў Расейскай Фэдэрацыі. Гэтая палітыка капіталаўкладу — асноўная форма эканамічнай дыскрымінацыі, якую Масква ставіць у дачыньні да Беларусі ў пляне свае агульнае імперыяльна-каліянінальнае палітыкі. Але ёсьць і іншыя формы дыскрымінацыі й абмежаваньняў. На некаторыя з іх кідае святло артыкул старшыні Савету народнай гаспадаркі Беларускай ССР — С. Кішкіна, апублікаваны ў «Ізвестыях» з 13 верасня, і які датычыць капіталаўкладу прамысловага будаўніцтва ў рэспубліцы.

Кішкін піша, што ў бягучай сямігодцы на Беларусі праведзеная канцэнтрацыя сродкаў на будаўніцтве пускавых прамысловых аб'ектаў, што на дваццаці будоўлях сканцэнтравана больш за паловіну аб'ёму будаўніча-монтажных працаў. Ня гледзячы на гэта, «у капітальным будаўніцтве нямае яшчэ сур'езных недахопаў, якія стрымліваюць разьвіцьцё прамысловасьці. Усё яшчэ ня выконваюцца прадудледжаныя плянам тэрміны ўводу ў дзеянне прамысловых аб'ектаў, што зьніжае эфэктыўнасьць затратаных сілаў і сродкаў», — піша Кішкін. Дзе-ж прычына гэтых цяжкасьцяў? Кішкін тлумачыць гэта наступна:

«Адбываецца гэта таму, што гадавыя пляны капітальных укладаў не павязаны належным чынам з плянамі матарыяльна-тэхнічнага забяспячэньня і заданьнямі ўводу ў дзеянне новых прадпрыемстваў. Часта фактычны кошт прызначанага абсталяваньня значна перавышае аб'ём капітальных укладаў на ягонае набывцьцё (гэта значыць, што прызначаныя Масквой грошы не хапае, каб накупіць фактычны кошт абсталя-

ваньня — Рэд.). У 1963 годзе 69 важнейшым будоўлям Саўнаргасу БССР не хопіла больш за 8,3 мільёна рублёў на набывцьцё абсталяваньня. У 1964 годзе на адным толькі Сьветлагорскім заводзе штучнага валакна фактычны кошт абсталяваньня першай чаргі на 8,6 мільёнаў рублёў вышэйшы за заплянаваны».

Кішкін піша далей: «Само сабой зразумела, што тэрміны будаўніцтва любога прамысловага прадпрыемства, а хэмічнага й нафтавага асабліва, залежаць ад сьвечасовай і дакладнай камплектацыі яго тэхнілягічных абсталяваньняў. Аднак із духом новабудаваных і рэканструяваных прадпрыемстваў нашага саўнаргасу саюзныя арганізацыі камплектуюць ў гэтым годзе толькі 12, а астатнія атрымліваюць асобныя віды абсталяваньня за кошт скрайнае абмежаваных гадавых фондаў, выдзяляных саўнаргасу».

Далей Кішкін наракае на тое, што ўсё нестандартнае абсталяваньне для новабудоўляў павінна праектаваць і прадукваць сама рэспубліка ў непрыстасаванай для гэтай мэты бюро, майстэрнях і прадпрыемствах і што гэта зьвязана зь вялізарнымі дадатковымі выдаткамі.

Кішкін адзначае таксама, што вялікай цяжкасьцю пры будаўніцтве прамысловых аб'ектаў зьяўляецца адсутнасьць у гарадох Беларусі вадаправоднай, каналізаванай і ацяпляльнай сыстэмаў, што гэты факт ня ўлічваецца маскоўскімі плянавікамі і што капітальныя ўклады і матарыяльныя рэсурсы на стварэньне санітарна-тэхнічнага і тэрмічнага абсталяваньня для новабудоўляў мусіць даваць сама рэспубліка за кошт аб'яднаных сродкаў розных галінаў народнай гаспадаркі. У сувязі з гэтым Кішкін ставіць такое дамаганьне:

«Неадкладнае разьвязаньне такіх пытаньняў залежыць перш за ўсё ад Дэяржплану СССР, ягоных галінавых камітэтаў і Дэяржбудоу СССР. У перспэктывных і гадавых плянах трэба абавязкова прадудледжаць неабходныя капіталаўклады і матарыяльныя рэсурсы на будаўніцтва гарадзкіх інжынерных уладжанняў і сетак, зьвязваюць гэтыя працы з заданьнямі пуску ў дзеянне прамысловых аб'ектаў». Кішкін прапаноў, каб ініцыятыву ў справе будаў-

у сувязі з адзначэньнем 100-годзьдзя ад дня заснаваньня камуністычнага Інтэрнацыяналу было зноў ўзьнятае пытаньне дачыньняў паміж кампартыямі розных краінаў. Гэтак, 28-га верасня на сьвяткаваньні ўгодкаў Інтэрнацыяналу ў Маскве партыйны сакратар Панамароў заявіў, што цяпер «арганізацыйныя формы інтэрнацыяналізму і інтэрнацыянальных кантактаў зьмяніліся», што «цяпер няма больш падставаў для існаваньня адной цэнтралізаванай арганізацыі на ўзр Інтэрнацыяналу». Цяпер савецкае партыйнае кіраўніцтва прапаноўе на месца Інтэрнацыяналу «рэгулярныя канфэрэнцыі» кампартыяў.

Нікому не сакрэт, што гэтыя зьмены не адбыліся з добрай волі і на ўласнае жаданьні Масквы. Яны былі вымушаныя тымі дамаганьнямі незалежнасьці, якія ўжо ад даўжэйшага часу ставяць Маскве кампартыі як гэтак званана сацыялістычнага лагэру, так і кампартыі бэкамуністычных краінаў. Імкненьне кампартыяў да незалежнасьці не засталася бяз вынікаў. Канфлікт Сталіна з Тітам у 1948 годзе, вугорскае паўстаньне й польскія падзеі ўвосень 1956 году, савецка-кітайскі й савецка-альбанскі канфлікт, савецка-румунскі разнагласьці былі галоўным чынам рэзультатам бунту з боку камуністычных кіраўніцтваў паасобных краінаў супраць цэнтралістычнага, дыктатарскіх мэтадаў Крамяя. І гэтыя бунты прыводзілі калі не да канчатковага разьрыву з Масквой, дык прынамся да паслабленьня ейнага кантролю над іншымі народамі і да большай унутранай, а пасля й вонкава-палітычнай аўтаноміі гэтых народаў.

Працэс унезаалежненьня камуністычных краінаў і кампартыяў няспынна йдзе далей. Гэты рух чэрае сваю энэргію зь дзьвюх крыніцаў: зь імкненьня народаў усяго сьвету, у тым ліку й найбольш адсталых, да нацыянальнай свабоды й незалежнасьці, да захаваньня й разьвіцьця свае нацыянальнае індывідуальнасьці, а таксама і з тых эканамічных выгадаў, якія дае вызваленьне ад эксплуатацыі з боку пануючых нацыяў і магчымасьць стварэньня незалежнай і ўсебакова разьвітай нацыянальнай эканамічнай базы.

Лідар італьянскіх камуністых Пальміро Тольяці гэты рух камуністычных краінаў і кампартыяў да незалежнасьці паспрабаваў сфармуляваць у сваёй канцэпцыі гэтак званана «паліцэнтрызму», супрацьстаўляючы яе маскоўскаму цэнтралізму. У сваім перадсьмяротным мэ-

ніцтва гэтых ўладжанняў, а таксама неабходныя для гэтага капітал і матэрыяльныя сродкі перадаць мясцовым органам.

З зацываных тут выказваньняў старшыні Савету народнай гаспадаркі БССР ясна вынікае, што тых фінансавых сродкаў, якія маскоўскія цэнтральныя органы выдзяляюць для прамысловага будаўніцтва на Беларусі, далёка недастаткова, каб выканаць накіданыя Масквой будаўнічыя пляны. А на будаўніцтва прамысловых аб'ектаў, Крэмель, як ведама ставіць найбольшую стаўку. Плянны ў гэтай галіне павінны быць выкананы ў першую чаргу, і на Беларусі яны да гэтага часу найлепш і выконваліся. Але як гэта магчыма пры такой некаардынаванасці плянаў і нястачы фінансаво-тэхнічных сродкаў? Адказ на гэта знаходзім у артыкуле Кішкіна, дзе ён піша, што нястачы капіталу для індустрыяльнага будаўніцтва пакрываюцца «за кошт аб'яднаньня сродкаў розных галінаў народнай гаспадаркі». Гэтым рознымі галінамі народнай гаспадаркі можа быць толькі сектар непасрэднага абслугоўваньня насельніцтва. Гэтым тлумачыцца хранічнае недавыконваньне на Беларусі плянаў прадукцыі спажывецкіх тавараў, плянаў бытавога й сацыяльна-культурнага абслугоўваньня. А найбольш перціць жал-

марандуме, прырачыты дасолешнім камуністычным тэорыям, Тольяці назваў нацыянальна-патрыятычныя пачуцьці зьявішчам стальям, якое набірае сілы ў меры ўзбагачэньня народу. Ён заклікаў камуністычных лідараў лічыцца з гэтым і будаваць узаемадачыненныя паміж краінамі й кампартыямі на прындэле поўнай аўтаноміі. Гэтыя думкі Тольяці былі ўжо падтрыманыя дацкай, швэдзкай, францускай і іншымі кампартыямі, а кіраўнік кампартыі Швэцыі паставіў навет дамаганьне, каб савецкае кіраўніцтва вярнула незалежнасьць прыбалтыцкім савецкім рэспублікам.

Ясна, што, аспэчваючы цэнтралістычныя тэндэнцыі маскоўскага кіраўніцтва, ні Георгію Дэж, ні Гамулка, ні Тольяці, ні навет Ціта ня сталіся дэмакратамі. Але ў нацыянальным пытаньні яны пачалі глядзець на справы больш рэалістычна. Перад абліччам гэтых настрояў кіраўніцтва КПСС не заставалася нічога іншага як пайсьці на некаторыя ўступкі: адмовіцца ад ідэі новага інтэрнацыяналу і абмежавацца ўзаемнымі кансультацыямі. Але гэтыя ўступкі зробленыя толькі ў дачыньні да краінаў-сатэлітаў і кампартыяў некамуністычных краінаў. Унутры СССР усё пакуль-што застаецца чамусьці пастарому. Цэнтралізм партыйнага й дзяржаўнага апарату, дэведзены да скрайнасьці пры Сталіне, крыху паслаблены ў першыя гады ўлады Хрушчова, апошнім часам зноў узмацняецца. Нерасейскія гэтак званыя «супэрэжныя» рэспублікі і іхныя кампартыі ня маюць на практыцы навет той свабоды дзеяньня, якой карыстаюцца звычайныя правінцыі ў заходніх аднанацыянальных дзяржавах. Апрача таго, маскоўская партыйная верхавіна ў сваёй партыйнай праграме паставіла сабе за мэту дасягненьне гэтак званана поўнага адзінства ўсіх падсаветкіх нацыяў, гэта значыць — дэнацыяналізацыю й русьфікацыю нерасейскіх народаў, і дасейшую цэнтралізацыю й ўніфікацыю савецкай дзяржаўнай сыстэмы.

Чаму такі кардынальна розны падыход да нацыяў таго-ж самага гэтак званана «сацыялістычнага лагэру»? У сваіх сувязях з несавецкімі нацыямі Масква задалавальнаецца толькі кансультацыямі, а падсаветкім нацыям далей адмаўляе права на найменшую самастойнасьць!

Ува ўсіх камуністычных краінах мала, а то й зусім ня прыслугоўваюцца да голасу грамадства — камуністычныя лідары хочуць вырашаць усё самі. Таму й дыскусія аб новых дачыньнях паміж камуністычнымі краінамі й кампартыямі вядзецца на партыйным узроўні. Паўстае пытаньне: калі камуністычныя лідары вонка Савецкага Саюзу адчулі патрэбу змагацца за сваю незалежнасьць ад Масквы, дык няўжо такой патрэбы не адчуваюць камуністычныя лідары і іхныя кампартыі ў савецкім нацыянальным рэспубліках, найбольш Масквой прыгнечаных? А калі адчуваюць, дык чаму ня пратэстуюць? Чаму яны ня зьвернуцца па дапамогу да тых кампартыяў, якія змаглі ўжо дасягнуць поўнай незалежнасьці? Чаму партыйныя кіраўнікі саюзных рэспублікаў не паклікаюцца на камуністычныя дэкларацыі аб пашане незалежнасьці «сацыялістычных» краінаў? У ніякім камуністычным дакуманце не запісана, што нацыі ўнутры Савецкага Саюзу горшыя за нацыі рэшту апанаваных камуністымі краінаў.

Адказ на гэтыя пытаньні, спадзяемся, дасць недалёкая будучыня.

Але, калі-б гэты адказ быў навет пазьбіўны, нельга забывацца як нас, Беларусі, гісторыя ўжо раз горка навучыла, што стаўка на нацыянал-камунізм не разьвязвае праблемы. Гэты факт пацьвярджаецца і палажэньнем ў некаторых цяпер фактычна палітычна незалежных камуністычных краінах, дзе адсутнасьць дэмакратычных свабод даў далей трымае народы ў духовай няволі й матарыяльнай галечы.

(Заканчэньне на 3-ай бач.)

А. Залескі

Калі будзе пабудаваны камунізм?

Цяпер паміж савецкімі і кітайскімі ідэялямі адбываецца цікавая спрэчка ў самым вырашальным пытанні навукі марксізму-ленінізму, а менавіта ў пытанні аб тым, ці можна наагул, у гістарычна недалёкім часе пабудавач камунізм.

У справе гэтага ні Маркс, ні Энгельс, як ведама, нічога канкрэтнага не гаварылі. Аднак Ленін, у сваім выступленні на трэцім з'ездзе камсамолу, сказаў:

«Таму пакаленню, прадстаўніком якога цяпер каля 50-ці год, нельга разлічваць, што яно пачае будзе камуністычнае грамадства. А таму пакаленню, якому цяпер 15 год, гэтае пакаленне пачае будзе камуністычнае грамадства, навет яно само будзе ўдзельнічаць у ягоным стварэнні».

Гэта было сказана 44 гады таму, у 20 годзе, і тагачаснаму камсамольскаму пакаленню цяпер 60 год, а камунізму ўсё яшчэ няма. 22-гі з'езд прыняў новую праграму партыі, якая абяцае пабудавач камунізм, а толькі матарыяльна-тэхнічную базу і то праз 20 гадоў. У праграме напісана:

«Пабудова камунізму поўнасьцяй закончыцца ў далейшым перыядзе».

Такая гумова, дыялектычная пастаўка пытаньня была выбрана партыяй сьведама, каб, ствараючы ў людзей ілюзію будаўніцтва ічасьлівага камуністычнага грамадства ў найбліжэйшай будучыні, тым ня менш ня зьвязваць сябе якім-небудзь канкрэтным тэрмінам.

Але вось выйшлі на сцэну кітайскія лідэры і ў голас заявілі: «У кожнай краіне, каб пабудавач сацыялізм, спатрэбіцца 200-300 гадоў і час каля 10-ці пакаленьняў. І што ў Савецкім Саюзе, — гавораць Кітайцы, — няма сацыялізму, а ёсьць класы і класавая змаганьне і што, наагул, савецкае грамадзтва характэрнае найўнасьцяй няроўнасьці паміж вярхамі і нізімі, як паказьнікам адсутнасьці менавіта запраўднага камунізму».

Гэтае цвёрджаньне і прызнаньне лідэраў кітайскай камуністычнай партыі мае запраўды істотнае значэньне. Упяршыню ў гісторыі камунізму самыя лідэры камунізму, а не якія-небудзь «рэакцыянеры» і антыкамуністы прызналі, што, папершае, цвёрджаньне Сталіна і ягоных цяперашніх спадкаемцаў аб тым, што ў Савецкім Саюзе сацыялізм падарожжа, зьяўляецца ашуканствам. Падругое, усе спробы пабудавач сацыялізм у кароткім часе як у Савецкім Саюзе, так і ў КІТАІ пацярпелі поўную няўдачу. Патрэбае, калі сацыялізм калі-небудзь пераможа, дык гэта будзе не раней чымся праз 200-300 год. Інакш кажучы: капіталізм, якому

вось-вось прадказвалі пагібель, будзе йснаваць яшчэ, прынамся, 200-300 год.

У МАСКВЕ, пэўна, абвінавачваюць Кітайцаў у паклёпніцтве, ілжы, у выкрыўленьні марксізму-ленінізму. Аднак, калі Кітайцаў у чым-небудзь можна абвінавачваць, дык хіба толькі ў тым, што яны часам рэчы называюць сваімі запраўднымі імёнамі. Кітайскія камуністычныя лідэры з поўнай сьведамасьцяй справы канстатуюць, што ў Савецкім Саюзе адбываецца павялічэньне, — цытуем паводля «КОМУНІСТА» № 11: «розыньці ў прыбытках вельмі нізкіх часткі асобаў з аднаго боку, і работнікаў, сялян і звычайнай інтэлігенцы з другога».

Часопіс «КОМУНІСТ» называе гэта, зноў-такі, паклёпам. Аднак мы й самі добра ведаем, што «няма чаго лютарка вінаваціць, калі твар крывы». І запраўды, які-ж узровень жыцьця звычайных савецкіх грамадзянаў, і які стандарт жыцьця вядучых бюракратычных сацыяльных групаў у Савецкім Саюзе?

Абмяжэма толькі спасылкай на бюспрэчны і агульнавядомы факт. У Савецкім Саюзе каля 350 тысяч дырэктараў прадпрыемстваў і будоўляў. Дырэктар атрымоўвае, у сярэднім у 5-10 разоў больш, чымся падпарадкаваны яму сярэдні работнік, не гаворачы ўжо аб праміяльных дырэктарскім фондзе, якім ён распараджаецца паводля асабістага жаданьня, не гаворачы ўжо аб казённай легкавой машыне, якой ён карытаецца, як ён хоча, не гаворачы ўжо аб прыгараднай дачы, якая яму пабудавана савецкай дзяржавай.

У Савецкім Саюзе каля 80 тысяч старшыняў калгасаў і дырэктараў саўгасаў, якія фактычна неабмежавана карытаюцца матарыяльным добром сваіх калгасаў і саўгасаў для сваіх асабістых патрэбаў, як імі карыталіся калісьці абшарнікі.

У Савецкім Саюзе каля 300 000 адказных сяброў сакратэнай палітычнай паліцыі — органаў Камітэту Дзяржаўнай Бясьпэкі, матарыяльнаму дабрабытку якіх маглі-б пазыздрасьціць і аспрычкі, і янычары, і гэтапаўцы ўсіх часоў і народаў.

У Савецкім Саюзе 270 тысяч сяброў райкомаў, гаркомаў, абкомаў, крайкомаў і цэнтральных камітэтаў камуністычных партыяў саюзных рэспублікаў, якія атрымоўваць зарплату ад 300 да 500 рублёў і вышэй, у дадатак да гэтага дачы, бюсплатныя сямейныя пучэўкі на курорт, заграічныя падарожжы, калі яны гэтае жадаюць.

У Савецкім Саюзе 27 тысяч сакратараў партыйных камітэтаў, ад раённых камітэтаў партыі да Цэнтральнага Камітэту камуністычнай партыі Савецкага Саюзу, жыцьцёвы ўзровень якіх наагул нельга

Дыскрымінацыя звычайных калгаснікаў

Газэта «Ізвестія» за 29-га чэрвеня сёлета зьмясціла вельмі сьціплае формай і зьместам паведамленьне аб тым, што Савет міністраў СССР прыняў пастанову «Аб дзяржаўным забесьпячэньні і сацыяльным страхаваньні старшыняў, спецыялістаў і мэханізатараў калгасаў». Гэтая пастанова не праходзіла праз заканадаўчыя органы Савецкага Саюзу. Поўны тэкст гэтай пастановы ў савецкай прэсе ня быў зьмешчаны.

У прыгандным паведамленьні даводзіцца да ведама, што старшыні калгасаў, спецыялісты, мэханізатары, трактарысты, камбайнеры і ўсе спецыялісты ў галіне рамонтна і абслугоўваньня тэхнікі ў калгасах, а таксама іхныя сем'і прыраўноўваюцца да работнікаў і служачых прадпрыемстваў і арганізацыяў ўва ўсіх відах сацыяльнай апекі.

З нагоды прыняцьця гэтай пастановы, у савецкай прэсе ня было ні каментароў, ні агітацыйна-прапагандовых артыкулаў. Выглядала так, што гэтае паведамленьне не патрабавала ніякага абмеркаваньня ці тлумачэньня.

І вось тут якраз варта прыпомніць, у якіх абставінах быў прыняты закон аб пэнсіях звычайных калгаснікаў. Дзеля абмеркаваньня гэтага пытаньня на 14-га чэрвеня сёлета была склікана спецыяльная сесія Вярхоўнага Савету СССР, на якой зь вялікім дакладам выступіў сам Хрушчоў. У сваім дакладзе ён усялякімі спосабамі імкнуўся пераканаць удзельнікаў сесіі ў неабходнасьці прызначыць пэнсію старым калгаснікам і залежнасьці ад вытворчасці сельскагаспадарчай прадукцыі ў калгасе. Хрушчоў на сесіі казаў, што чым больш калгас будзе прадаваць дзяр-

жэве прадукцыі з гэктара ворнай зямлі, тым большую пэнсію трэба вызначаць калгаснікам. Каб ускласці на калгаснікаў усю адказнасьць за непаладку ў калгасах, Хрушчоў на сесіі даў калгаснікам няшчырную параду, як паправіць справу. Ён сказаў: нягоднага кіраўніка калгаса «калгаснікі павінны замяніць і высунуць здольнага арганізатара». А Хрушчоў дасканала ведае, што здымаць, выбіраць, замяняць старшыню калгаса агульным сходам калгаснікаў ня можа. Як і ўва ўсіх савецкіх прадпрыемствах і арганізацыях, калгасных кіраўнікоў і адказных супрацоўнікоў рэкамендуюць партыйныя арганізацыі. Гэтыя рэкамендацыі зьяўляюцца, фактычна, для калгаснікаў абавязковымі. Сябры сельскагаспадарчай арцелі ня толькі пазбаўлены права самастойна выбіраць сваіх кіраўнікоў, але і ажыццяўляць мерапрыемствы, якія могуць прынесці бяспрычную выгаду агульнай гаспадарцы і калгаснікам. Дык зь якіх-жа прычынаў калгаснікам зьніжаецца на толькі аплата за працу, але й пэнсія для старых і інвалідаў за лёгкадумнае кіраўніцтва няўдалымі пасланцамі партыі?

Пры параўнаньні гэтых дзёвюх пастаноў аб забесьпячэньні пэнсіямі працаўнікоў калгасаў кідаецца ў вочы вялікая розніца. Пастановай Савету міністраў Савецкага Саюзу з 29-га чэрвеня работнікі калгасаў фактычна падзелены на дзьве далёка ня роўныя катэгорыі. Прывілеяваная група — старшыні, спе-

цыялісты і мэханізатары калгасаў, — забесьпечаныя гарантаванай штомесечнай аплатай працы. Памер гэтай аплаты залежыць ні ад стыхійных няшчасцяў, ні ад старатаў у гаспадарцы. Ні на матарыяльным палажэньні, ні на пэнсіях гэтая група нічога ня траціць.

Зусім у іншых умовах апынуліся звычайныя калгаснікі. Яны атрымліваюць аплату за працу ў грамадзкай гаспадарцы калгасу ў канцы апрацаванага году. Ім раздаюць рэшткі натуральных і грошовых прыбыткаў калгаснай гаспадаркі. З гэтых рэшткаў складаецца месечны заробак кожнага сябры сельскагаспадарчай арцелі. А гэты заробак бяроцца за падставу пры вызначэньні пэнсіі для старых. Права на атрыманьне пэнсіі калгаснікі набываюць па дасягненьні 65 гадоў, прывілеяваная катэгорыя работнікаў — па дасягненьні 60 гадоў. Урэшце, закон аб пэнсіях калгаснікам уваходзіць у сілу толькі 1-га студзеня 1965 году, а старшым, аспэцыялістам і мэханізатарам калгасаў — ужо ад 1-га кастрычніка сёлета.

Гэта нічым не замаскаванае абмежаваньне правоў калгаснікаў. Вось чаму закон аб пэнсіях звычайным калгаснікам ня выклікае павялічэньня іхнага працоўнага ўдзелу ў грамадзкай гаспадарцы, на што разлічвала камуністычнае кіраўніцтва і савецкі ўрад. Мізэрныя і абмежаваныя пэнсіі не затрымаюць працадольных і актыўных ад пошукаў лепшай працы за межамі сельскагаспадарчай арцелі.

В. Б.

Вынішчэньне беларускіх лясоў

Галоўны інжынер Інстытуту эканомікі АН БССР У. Гоць паведамляе ў газэце «Зьвязда» з 10. 9. 64:

«У лясох Беларусі штогод высякаецца драўніны больш, чым дазваляюць умовы. Гэта прывяло да таго, што за апошні 10 гадоў плошча сельных насаджэньняў у дзяржаўных лясох рэспублікі скарацілася з 378,4 тысячы гектараў да 217,4 тысячы, а запас — з 63,18 мільёна кубамэтраў да 37,34 мільёна. Сьпелыя і перастарыя насаджэньні сёння займаюць у Беларусі толькі 4,8 працэнта агульнай лясной плошчы...»

А старэйшыя навуковыя супрацоўнікі таго-ж Інстытуту Ф. Касцюковіч і гэтай справе піша:

«Пры такім выкарыстаньні лясных багацьцяў, як сёння, мы нясем вялікіх страты. На вырубленай лесасецы застаюцца пні, гальбэ, ішыя адходы. Імкненьне некаторых работнікаў да скарачэньня ўзросту высеку сасны вядзе да вялікіх стратаў у народнай гаспадарцы. Паводля нашых падлікаў, ува ўзросьце 70-90 гадоў у сасне адбываецца накап-

леньне найбольш каштоўнай драўніны. Кожны год у гэты перыяд дрэва накапляе прадукцыі ў коштавым выражэньні ў 3,5 разоў больш, чым кошт сярэдняга давога прыросту. Разам з тым, сьпелыя шматгадовыя бары павінны жыць і як крыніцы духовых сілаў народу, як крыніцы ягонага нагненьня, духовага задавальненьня.

Вязумоўна, трэба ўсебакова і найбольш поўна выкарыстаць багацьці лесу. Але гэта неабходна рабіць разумна і ашчадна.

Перш за ўсё трэба ў плянавым парадку навукова абрунтавана разьмяшчаць лясы. У рэспубліцы неабходна забесьпечыць і захаваць аптымальны працэнт лясістасьці — такую колькасьць лясоў, якая найбольш поўна і ўсебакова задавальняе патрэбы чалавека і народнай гаспадаркі. У нас ёсьць асобныя раёны, у якіх неабходна стварыць лясы і давесці іх да навукова абрунтаванага мінімуму. Неабходна ўсведаміць тое, што лес — гэта магутны фактар, які ўплывае на клімат, водны рэжым, ураджайнасьць палёў...»

Камуністычная праграма дэнацыяналізацыі нацыянальнасьцяў СССР

Пад гэтым загалюкам у папярэднім нумары «Бацькаўшчыны» была зьмешчана першая частка дакладу, працытанага паўночна-каўказкім навукоўцам праф. А. Аўтарханавам на сьлетняй навуковай канфэрэнцыі Інстытуту Вывучэньня СССР, якая адбылася 13-15 ліпеня ў Мюнхэне (Нямечкая Фэдэратыўная Рэспубліка). Ніжэй зьмяшчаем працяг гэтага дакладу зь невялікімі скаротамі.

*

Цяпер пановаму ставіцца пытаньне і аб далейшым лёсе нацыянальных рэспублікаў, аб'яднаных у СССР. Перш чым пачаць разгляд, у чым тут «навізна» ў пастаноўцы пытаньня, спынімся на характарыстыцы і раскрыцьці сутнасьці «сувэрэнітэту» савецкіх нацыянальных рэспублікаў у цяперашніх умовах. Самі бальшавікі ніколі паважна не гаварылі аб «сувэрэнітэце» савецкіх нацыянальных рэспублікаў, а тым больш паважна ня верылі ў яе. Усё што яны аб гэтым гавораць і пішучы («Канстытуцыя») прызначае выключна для заграіцы. Але бальшавікі знайшлі ўнікальную ў гісторыі дзяржаўных фармаваў формулу пэўнасувэрэнітэту, які мае ўсе вонкавыя атрыбуты запраўднага сувэрэнітэту — уласныя граніцы, уласны «парлямант» і ўрад, права на ўласную вонкавую палітыку, права на ўласную армію, права на выхад з СССР на ўласнае жаданьне. На самай-жа справе, савецкія нацыянальныя рэспублікі пазбаўлены навет тых элемэнтарных правоў самакіраўніцтва, якімі карыталіся ангельскія самакіраўнічыя калёніі ў Азіі або францускія пратэктараты ў Афрыцы. Але грамадзяне гэтых нацыянальных рэспублікаў юрыдычна роўныя ў сваіх матарыяльных і палітычных правах або бяспраўнасьці з грамадзянамі Расеі. З псыхалагічнага пункту гледжаньня гэта і зьяўляецца гігантычнай перавагай савецкага пэўнасувэрэнітэту. Адсутнасьць юрыдычнай дыскрымінацыі нацыянальнасьцяў СССР лёгка прымаюць у вонкавым сьвеце за адсутнасьць іхнай фактычнай дыскрымінацыі, а «канстытуцыі» самых рэспублікаў — з іхнымі «парлямантамі», «прэзыдэнтамі», «міністрамі» і нават «уласнай вонкавай палітыкай» бяруць за доказ іх «сувэрэнітэту». Пры гэтым забываліся і забываюцца, што савецкая канстытуцыя ёсьць толькі вонкавай формай цэнтралістычнага манархіянага абсалютызму. Бо-ж сам Ленін гаварыў: «Мы павінны ведаць і памятаць, што ўся юрыдычная і фактычная канстытуцыя савецкай Расеі будзе на тым, што партыя ўсё праўляе, прызначае і будзе паводля аднаго прынцыпу».

Аднак да пачатку трыццаціх гадоў саюзныя рэспублікі, хоць і ня былі ніколі сувэрэннымі, карыталіся пэўным статусам адміністрацыйна-тэрытарыяльнага самакіраўніцтва як

на партыйнай, гэтак і на дзяржаўнай лініі. Пасья ўсталяваньня асабістай дыктатуры Сталіна абсалютны цэнтралізм і ў дачыненні да «сувэрэнных правоў» рэспублікаў быў даведзены да скрайнасьці. Навет пытаньні камунальнай гаспадаркі, сацыяльнага забесьпячэньня і сельскіх школаў разьвязваліся цяпер толькі паводля загадаў з Масквы.

Пасья сьмерці Сталіна шмат зьмянілася ў бок лібэралізацыі ў нацыянальнай палітыцы партыі, адбылася й некаторае дэцэнтралізацыя шляхам пашырэньня ўлады мясцовага партпарату, што і было юрыдычна аформленае як пашырэньне правоў саюзных рэспублікаў у шэрагу актаў і законаў Масквы ў 1957 годзе. Аднак у галоўным і вырашальным палажэньне не зьмянілася — сувэрэнітэце саюзных рэспублікаў як быў, так і застаўся *фіктыўным*. Але цяпер саюзныя рэспублікі зноў карытаюцца пэўным колам адміністрацыйна-кіраўнічых правоў, якія робяць гэтыя рэспублікі сваеасабылімы «зэмаствамі» камуністычнай абсалютыстычнай дзяржавы. У прававой прыродзе, у ступені «сувэрэнітэту», у законанічэньнасьці і заканадаўчай дзейнасьці паміж саюзнай рэспублікай, напрыклад, Туркмэністану і простаі тэрытарыяльна-адміністрацыйнай адзінкай — расейскай, скажам, Арлоўскай вобласці, ніякай абсалютна розьніцы няма. ЦК партыі Туркмэністану мае тыя-ж правы, што й Арлоўскі абком партыі («Статут КПСС» ставіць правы ЦК саюзных рэспублікаў і расейскіх абкомаў побач, пералічваючы іх як ідэнтычныя правы ў адным параграфі), Вярхоўны Савет і Савет Міністраў Туркмэністану ажыццяўляюць тую-ж «заканадаўчую» і выканаўчую ўладу, што й Арлоўская вобласць з тэй толькі розьніцай, што ў Туркмэністане прыняты ўжо ў Маскве законы яшчэ раз дублююць («сувэрэнітэце!»), а арлоўскія органы партыі і Саветаў іх проста праводзяць у жыцьцё бяз дубляваньня, бо за іх ужо дублявала РСФСР. Але гэта ня ўсё. Самі саюзныя рэспублікі паміж сабой карытаюцца неаднолькавай «сувэрэнітэце», адны «сувэрэнітэце» больш, іншыя — менш. Хоць і раўнапраўныя паводля канстытуцыі, на справе, паводля няпісанага закону, паміж імі існуе палажэньне *фактычнай прававой няроўнасьці*. Гэтая фактычная прававая няроўнасьць выцякае із шэрагу гістарычных, нацыянальна-эканамічных і навет (хай гэта не здаецца парадасальным) рэлігійных умоваў, у якіх разьвіваліся і разьвівваюцца народы дадзеных рэспублікаў. РСФСР наагул трэба выкінуць з шэрагаў «раўнапраўных» рэспублікаў, як рэспубліку больш «раўнапраўную», чымся іншыя. Што тычыцца нацыянальных рэспублікаў, дык паводля дзёночага на практыцы савецкага звычайнага права ступень «сувэрэнітэту», гэта значыць унутра-

най аўтаноміі кожнай зь іх, залежыць ад уплыву наступных гістарычных і палітычных фактараў: 1) характар (важныя ці мірныя) далучэньня дадзенага народу да Расеі, як і характар гістарычных узаемадачыненьняў паміж імі й расейскім народам, 2) ступень асваеньня дадзенага народу бальшавіцка-імперскай ідэалёгіяй, 3) «каэфіцыент насучанасьці» рэспублікі камуністычным ядром з карэннай нацыянальнасьці і ступень ягонага імунітэту супраць нацыяналізму.

Улічваючы ўплыў і дзёньне гэтых трох фактараў, нацыянальных рэспублікі СССР можна падзяліць на наступныя два тыпы рэспублікаў: 1) «самакіраўнічыя рэспублікі» і 2) «кіраваныя рэспублікі». Дзьве вырашальныя адзнакі ляжаць у аснове такой класіфікацыі: а) ступень і маштаб «карэнізацыі» (наколькі сябры кампартыі паходзяць з мясцовай нацыянальнасьці — Рэд.) партыйнага і дзяржаўнага апарату, б) тып дзяржаўнай мовы ў партыйна-дзяржаўным апарате і грамадзка-палітычным жыцьці рэспублікі.

Далей прафэсар Аўтарханав робіць такі падзел нацыянальных рэспублікаў: да «самакіраўнічых» ён адносіць Украінскую ССР, Беларускаю ССР, Армянскую ССР, Грузінскую ССР і Азэрбайджанскую ССР. Усе іншыя нацыянальныя рэспублікі ён адносіць да «кіраваных». Можна аспрэчваць правільнасьць залічэньня дакладчыкам БССР да рэспублікаў «самакіраўнічых», тым больш, што тут ён грунтоўна займаецца разглядам палажэньня ў сярэдня-азіяцкіх, каўказкіх і прыбалтыцкіх рэспубліках, а адносна Беларусі не падаў навет паказьнікаў «карэнізацыі» партыйна-палітычных органаў, што ён уважае «самым важным паказьнікам «самакіраваньня»». Прафэсар Аўтарханав далей піша:

Аднак, як «карэнізацыя» самакіраўнічых рэспублікаў, так і «інтэрнацыяналізацыя» кіраваных рэспублікаў мелі для Масквы свае адмоўныя бакі. «Карэнізацыя» як быццам цэмантавала нацыянальную адасобленасьць, умацоўвала ў нацыянальных кіраўнікоў пачуцьцё незалежнасьці ў пастаноўцы й разьвязаньні сваіх унутраных праблемаў, навет больш — нацыянальныя кадры карэнізаваных рэспублікаў пачалі верыць у рэальнасьць свайго «нацыянальнага сувэрэнітэту», сутыкаючыся на гэтай глебе з імперскімі інтарэсамі мэтраполіі, што няўхільна павінна было быць кваліфікаванае як ухіл да мясцовага нацыяналізму.

Такім-жа выцякаецца ў канчальным выніку і рэзультат палітыкі «інтэрнацыяналізацыі». Кіраваныя рэспублікі ня могуць ня бачыць, што іх «інтэрнацыяналізацыя», каб днацыяналізаваць, каб ператварыць іхную карэнную нацыянальную мяншыню, як гэта зрабілі ў Казахстане і Кіргізіі, як гэта робіцца ў іншых туркестанскіх рэспубліках. Зразумела, такія вялікадзяржаўныя акцыі ня могуць ня выклікаць супраціву ў мясцовай інтэлігенцыі, што зноў-такі кваліфікуецца Маск-

Шостая сустрэча Беларусаў Паўночнае Амэрыкі

Шостая Сустрэча Беларусаў Паўночнае Амэрыкі адбылася 5, 6 і 7 верасьня 1964 году ў Нью Брансвіку, ў штаце Нью Джэрзі й адзначыла 20-ы ўзгодкі прабываньня новай беларускай палітычнай эміграцыі ў вольным свеце. І гэту сустрэчу арганізавалі Беларуска-Амэрыканскае Задзіночаньне й Згуртаваньне Беларусаў Канады. Гаспадаром быў Адзел БАЗА ў Нью Джэрзі.

ПРАГРАМА

Праграма Шостай Сустрэчы была багатая й разнакая: 5 верасьня размяшчэньне гасцей й вечарына ў Саўт Рывэр; 6 верасьня ўрачыстая служба ў мясцовай парахіяльнай царкве (дарэчы ня так даўна купленая і вельмі прыгожай), урачысты супольны абед, урачыстая акадэмія ды зноў вечарына вечарам у Саўт Рывэр; 7 верасьня нарада старшынёў і прадстаўнікоў беларускіх арганізацыяў.

Абедзьве вечарыны адбыліся ў сале Шакаў у Саўт Рывэр. Былі шматлюдныя й вясёлыя. Прыемнай асаблівасьцю вечарыны было тое, што тут, апрача агульна вядомых танцаў, шырокая публіка танцавала й беларускія народныя танцы.

АКАДЭМІЯ

Найважнейшай часткай была Урачыстая Акадэмія, якая адбылася ў найлепшым гатэлі Нью Брансвіку. Акадэмію вёў сябра Галоўнай Управы БАЗА сп. Франціш Бартула, а мастацкую частку сп. Уладзімер Курыла.

Пачалася Акадэмія малітвай, якую прачытаў Яго Высокапраасвяшчэньне Архіепіскап БАПЦ Васілі. Амэрыканскі гімн праспявала вядомая сьпявачка сп-ня Ліза Маркоўская. Далей пашлі даклады й прамовы, пераплятаньня мастацкімі нумарамі.

Др. Барыс Рагула, старшыня ЗБК зрабіў даклад на англійскай мове аб ролі й значэньні Беларускай палітычнай эміграцыі для беларускага вызвольнага руху ды аб дзейнасьці яе на працягу 20-ці год.

Мэр Нью Брансвіку Чэстэр Паўлюс вітаў Беларусаў з Канады й Злучаных Штатаў ды гаварыў у сваёй прамове аб небясьпецы камунізму. Хваліў беларускую мясцовую моладзь за тое, што яна не забываецца мовы й звычаяў бацькоў сваіх і іхнай бацькаўшчыны Беларусі, бачучы ў гэтым факце заруку, што з гэтай моладзі вырастаць добрыя грамадзяне Амэрыкі; цешыўся, што гэта сьляўная сустрэча адбываецца ў ягоным горадзе.

Віталі Сустрэчу Украінцы; старшыня Украінскага Работніцкага Саюзу ў Нью Джэрзі сп. Мікола Стэпанюк і старшыня Украінскага Кангрэсовага Камітэту ў Нью Джэрзі інж. Д. Дэмідзюк.

Старшыня БАЗА Др. Станіслаў Станкевіч у сваёй прывітальнай прамове звярнуў увагу на значэньне беларускай палітычнай эміграцыі для бацькаўшчы-

ны: «...большавікі, якія раней зусім прамоўчалі існаваньне й дзейнасьць беларускай палітычнай эміграцыі — казаў прамоўца — у вапощні гады пачалі аб ёй гаварыць на ўвесь голас ды павялі супраць яе ажыўленую прапагандовую кампанію як у сябе дома, гэтак і ў тых краях вольнага свету, у якіх гэтая эміграцыя знайшла сабе прыпынак...» Паводля далейшых слоў прамоўцы, большавікі намагаюцца скампрамітаваць беларускую эміграцыю перад беларускімі народам і перад вольным светам. Яны бачаць у беларускай эміграцыі паважную пагрозу для сябе й таму стараюцца абясшкодзіць яе. Трэба сцерагчыся большавіцкай дывэрсіі й сярод нас самых, казаў прамоўца.

Далей вельмі зьмястоўны даклад зрабіў сп. Барыс Данілюк, сябра Ньюёркаўскай Акруговаў Управы БАЗА аб нацыянальна-палітычнай місіі беларускай эміграцыі.

Ад Рады БНР вітаў удзельнікаў Сустрэчы віцэ-старшыня Прэзыдыюму Рады праф. Антон Адамовіч. Прамоўца звярнуў увагу на тое, што наша эміграцыя ёсьць фактычна другой фазай беларускай эміграцыі, што першая фаза пачалася ў 1919 годзе, калі пад націскам большавіцкіх акупантаў пайшлі на эміграцыю Рада й Урад БНР, каб далей праводзіць сваю палітычную дзейнасьць. (Варта дадаць, што да гэтай эміграцыі далучылася й так званая акадэмічная эміграцыя, калі шматлікія беларускія студэнты з Заходняй Беларусі, перад якімі дзверы вышэйшых школ пад польскай акупацыяй былі зачыненыя, выгаджалі на науку ў заходнія краіны — пераважна-ж у Чэхаславацыю. В. Ж.). Далей ён казаў, што новая беларуская эміграцыя пераняла незалежніцкія традыцыі ад Рады БНР, як і спадчыну па ёй, згодна з Актам 25 Сакавіка. І гэта Сустрэча, казаў прамоўца, ёсьць вывядзеньнем тэй незалежніцкай традыцыі, а не перажыткаў часовых органаў з апошняе вайны, створаных акупанцкімі ўладамі.

Сп. Я. Запруднік прачытаў некалькі прывітальных тэлеграмаў, у якіх сэнатары й кангрэсманы ЗША віталі Сустрэчу. Прачытаў усе прывітаньні ад сэнатараў, кангрэсманаў, губэрнатару і мараў лікам каля 60 — ня было часу Таму ён абмежаваўся прачытаньнем прозьвішчаў рэшт вітальнікаў.

Далей сп. Я. Запруднік прачытаў ліст да іраўніцтва радэя «Голас Амэрыкі», у якім удзельнікі Сустрэчы дамагаліся перадачы ў беларускай мове ў гэтай радыстанцыі. Ліст быў прыняты аклімацыямі. Наступна ён прачытаў тэксты прывітаньняў: Прэзыдэнту ЗША Ліндану Б. Джонсану, Прэм'еру Канады Лестэру

Пірсану, Прэзыдэнту Рады БНР Міколу Абрамчыку, а таксама тым сэнатарам, кангрэсманам, губэрнатарам і мэрам, якія прывіталі Сустрэчу. Усе прывітаньні былі прыняты аклімацыямі.

Прынята была аклімацыямі таксама й рэзалюцыя 6-ай Сустрэчы Беларусаў Паўночнай Амэрыкі, якую запрапанавалі старшыня БАЗА Др. Станіслаў Станкевіч (Рэзалюцыя гэтая друкуецца асобна).

МАСТАЦКАЯ ЧАСТКА

Мастацкая частка складалася із сьпеваў у выкананьні вядомых сьпявачак спадарыняў Лізы Маркоўскай і Кляўды Джэўль-Ярашэвіч ды беларускіх народных танцаў у выкананьні Танцавальнага Гуртка Згуртаваньня Беларускае Моладзі пад кіраўніцтвам спадарыні Алы Ораса-Романо.

Сьпевы: 1. Дуэт з оперы Мацарта «Вяселье Фігаро» й беларуская народная песня «Ляціць сарока» (гарманізацыя Грэчанинава) у выкананьні сп-ні Маркоўскай і сп-ні Джэўль-Ярашэвіч.

2. Солё ў выкананьні сп-ні Маркоўскай «Ветру, ветру» на словы Алеся Гаруна й «Прыгажосць Беларусі» на словы Міхаса Кавала — абедзьве песні кампаньявала праф. З. Зубковіч.

3. Солё ў выкананьні сп-ні Джэўль-Ярашэвіч: «Ой ты, белая бярозанка» народная песня, апрацоўка Палонскага; «Замуж пайці трэба знаць», народная песня, апрацоўка праф. З. Зубковіч; Вальс Ардытты; «Маці любка мая» — украінская народная песня ў беларускім перакладзе. Да ўсіх песняў акампаньвала праф. З. Зубковіч.

Сьпевы прыходзілі на зьмену прамовам і былі вітаньня гучнымі воплескамі шматлікіх слухачоў. Беларусы любяць песню й умеюць ацаніць яе. А ацэна была высокая, бо сьпевы салістак вызначаліся высокім мастацтвам. Спадарыню Маркоўскую я чуў другі раз і быў захоплены ейным лірычным голасам. А спадарыню Джэўль-Ярашэвіч памятаю яшчэ із спатканьня Б. П. А. ў 1956 годзе ў Торонто. Ужо тады яна — вельмі-ж маладзенькая — чаравала слухачоў сваім сьвежым, маладым голасам. Цяпер жа ейны голас развіўся й вырас у чудовае каліграфічнае сапірана.

Танцы. Танцаў было 5: Крыжачок, Вяночкі, Мікіта, Чарот і Таўкачыкі. Апошнія 4 мала знаныя й шмат хто іх пабачыў першы раз. Цяжка было вочы адарваць ад іх прыгожых, суладных, рытмічных рухаў. Трудна было паверыць, што гэта танцуюць аматары, а не прафэсіяналы. Танцавальны Гуртак Згуртаваньня Беларускай Моладзі ўзняў беларускі народны танец на паважную мастацкую вышыню. Вялікая заслуга ў гэтым мала-

дых танцораў, а перад усім таленавітай кіраўнічкі іх Спдарыняй Алы Ораса-Романо. Яны робяць вялікую справу, беларускую справу. Дык ганьба тым, што ім перашкаджаюць ды падрываюць іх работу, што адрываюць з танцавальнага гуртка дзяцей сваіх дзеля нейкіх асабістых меркаваньняў.

НАРАДА

Нарада старшынёў і прадстаўнікоў беларускіх арганізацыяў адбылася ў панядзелак і разледзела шмат актуальных спраў. Дыскусіі былі цікавыя й рэчовыя, часамі нат гарачыя. Врані ў іх удзел ня толькі старшыні, але й звычайныя удзельнікі Сустрэчы. Пасля ад'езду удзельнікаў з Канады нарада

«Манэўр рублём»

(Заканчэньне з 1-ай бач.)

гаснае сялянства, бязьлітасна эксплятацыя якое сталася базай для ўсяе савецкае індустрыялізацыі наагул.

Разглядаючы далей гэтак пьганьне пад кутом гаспадарчых інтарэсаў Беларусі, мы атрымліваем такое палажэньне: папершае — Беларусь атрымлівае з супольнай усесаюзнай касы на разьвіццё свае народнае гаспадаркі прапарцыянальна значна менш сродкаў у параўнаньні з савецкай мэтраполіяй — Расеяй; падругое — гэтыя сродкі ідуць пераважна на разьвіццё прадпрыстваў усесаюзнага значэньня — цяжкай і ўспамогальнай да яе індустрыі, прадукцыя якой амаль поўнасьці выкарыстоўваецца за межамі Беларусі; патрычае — сродкаў, якія цэнтр прызначае для фінансаваньня разбудовы гэтай прамысловасьці, нехапае, і Беларусь павінна яшчэ даплачваць, нясуць дадатковыя страты за кошт разьвіцця галінаў гаспадаркі нацыянальнага значэньня.

Такім чынам, мы стаім перад фактам падвойнай дыскрымінацыі й эксплятацыі. Як-жа на гэта рэагуюць гэтак званы «сувэрэнітэты» ўлады БССР? Карыстаючыся практычна толькі адміністрацыйна-выканаўчымі правамі, яны калі часам і рэагуюць, дык вельмі асьпорожна, каб ня быць абвінавачанымі ў гэтах званым «масцовым напьяналізьме» або «месьніцтве». Вось як выкручваецца з гэтага далкатнага палажэньня старшыня Саўнаргасу БССР С. Кішкін. У сваім артыкуле ён піша:

«Хачелася-б выказаць яшчэ такое меркаваньне. У працэсе выкананьня народнагаспадарчага пляну выяўляюцца дадатковыя магчымасьці за кошт невялікіх капіталаўкладаў атрымаць значны эканамічны эфэкт. Аднак саўнаргас

перайшла на нутраныя справы БАЗА й занягнулася да вечара.

УРАЖАНЬНІ

Шостая Сустрэча Беларусаў Паўночнай Амэрыкі адбывалася ў нянадта спрыяльных абставінах: 1. Было гараеча надвор'е й нашы суродзічы, адпрацаваўшы свой цяжкі тыдзень, у парадку грамадзкай дысцыпліны змушалі сябе ехаць на Сустрэчу, замест таго, каб выкарыстаць вялікі «вікэнд» на заслужаны адпачынак на ўлоньні прыроды. Шмат каму гэтай грамадзкай дысцыпліны не хапіла, нават у так блізкім да месца сустрэчы Нью Ёрку. 2. Незадоўга перад днём Сустрэчы ў БАЗА быў праведзены дыськсыяўны ўзрух, у якім былі выкарыстаны хворыя амбіцыі й грамадзкая нявырабленасьць некаторых сяброў. 3. Якраз на час Сустрэчы, Беларускай

(Працяг на 8-ай бач.)

ня мае магчымасьці вырашаць гэтыя пытаньні. Было-б мэтазгодным дазволіць Саветам Міністраў саюзнай рэспублікаў праводзіць перараспаздзел капіталаўкладаў пасля зацьверджаньня народнагаспадарчага пляну ў рамках да пніш працэнтаў ад гадавога аб'ёму капіталаўкладаў усіх будоўляў з плянавым коштам паўтара мільёна рублёў і вышэй з пазьнейшым паведамленьнем у Дзяржплан СССР і Дзяржбюд СССР аб праведзеньных зьменах.»

Вось вам і «сувэрэнітэты»: рэспубліка ня мае права на сваю руку пераньсці навет і пці працэнтаў зацьверджаных Масквой сродкаў з аднаго месца ў другое без папяродняй апрабаты маскоўскім цэнтрам.

Але магчыма найбольш характэрнае заканчэньне артыкулу. Вось яно:

«Ува ўсіх выпадках, аб якіх гаварылася вышэй, справа йдзе не аб тым, каб атрымаць ад дзяржавы больш грошай на будаўніцтва. Не, трэба толькі лепш, разумней выкарыстоўваць наяўныя сродкі, не бяцца там, дзе гэта апраўдана, зрабіць манэўр рублём, і тады эфэктыўнасьць затратаў будзе хутка расці.»

Ці-ж ня дыялектыка?! Аўтару гэтага агляду, які некалькі разоў перачытаў артыкул Кішкіна, здавалася, што справа якраз і ідзе аб тым, што рэспубліцы выдзяляецца замала грошай... і што без павялічэньня капіталаўкладаў тут ніяк не абыйдзецца... Што так думае й старшыня Саўнаргасу БССР Кішкін, вынікае з усяго ягонага артыкулу. Але адкрыта гаварыць аб гэтым забаронена. А ці не пара было-б пачаць называць рэчы сваімі імёнамі? На нашу думку — ўжо даўно пара!

М. Кручкоўскі

вой як ухіл да мясцовага нацыяналізму. Палажэньне ў кіраваных рэспубліках Туркестану завяйстрылася яшчэ й тым, што змаганьне паміж першымі сакратарамі (якія звычайна паходзяць з карэннай нацыянальнасьці — Рэд. «Б-ны») і другімі ЦК (якія, як правіла, прысылаюцца Масквой і выконваюць фактычную ўладу — Рэд.), паміж міністрамі й першымі заступнікамі набывае аб'ектыўна характар міжнацыянальнага змаганьня. Якраз падзеі апошніх год паказваюць, што сакратары нацыянальных камуністычных партыяў і прадстаўнікі нацыянальных урадаў ужо самі адчуваюць хвальшывасць свайго палажэньня, яны бачаць у інстытуцыі «першых сакратароў» партыі і «першых заступнікаў» дэманстратыўны недавер да іх ЦК КПСС, яны ўсё часцей і часцей супраціўляюцца таму, каб адыгрываць ролю «дэкаратыўных фігураў», яны й сур'ёзна хочучь быць першымі сакратарамі й запраўднымі старшынямі. Яны пачынаюць таксама крытычна ацэньваць ня толькі асабістую дыскрымінацыю, але й дыскрымінацыю сваіх рэспублікаў як у справе «карэнізацыі», так і ў распаздзеле нацыянальнага прыбытку СССР. Яны пачынаюць крытычна рэагаваць на найбольш грубыя акты вялікадзяржаўнай палітыкі ў пытаньнях эканомікі й культуры, мовы й школы (усё гэта не бяз уплыву умелай кітайскай прапаганды). Адсюль узмацнэньне канфліктаў паміж прыкамандэраванымі сюды чыноўнікамі й мясцовымі нацыянальнымі кадрамі. Зразумела, што калі раз гэтыя канфлікты канчаюцца тым, што маскоўскія другія сакратары і першыя заступнікі перамагаюць і тады нацыянальныя першыя сакратары і кадры, якія працавалі пад іхным кіраўніцтвам, здымаюцца з займаных імі становішчаў. Так былі выгнаныя апошнім часам пад рознымі прэтэкстамі — Юсупаў, Ніязуў, Камалаў, Мірза-Ахмэдаў (Узбэкістан), Шаяхмэтаў, Ташонэў, Даўгенаў, Кунаеў (Казахстан), Кулатаў, Раззакоў (Кіргізія), Бабаеў (Туркмэністан), Ульджабаеў (Таджыкістан), Мустафаеў (Азэрбайджан).

Але небясьпека ўсё яшчэ слабой, стыхійнай нацыянальнай апазыцыі палягае ня ў тым, што яна выходзіць із кола кіруючых нацыянальных працаўнікоў (іх Масква можа мяняць заўсёды), але ў існаваньні для такой апазыцыі глебы як у масе нацыянальных камуністаў, так і ў шырокіх колах мясцовай нацыянальнай інтэлігенцыі. Навет інстытуцыя другіх сакратароў і першых заступнікаў выявіліся занадта слабой, каб яна магла ўзяць гэтую растучую небясьпеку пад свой эфэктыўны кантроль. Вось чаму ЦК КПСС пастанавіў вярнуцца ня толькі ў «кіраваных» рэспубліках Сярэдняй Азіі, але і ў «самакіраўнічых» рэспубліках Закаўказьзя да старога філіяльнага прыніцы непасрэднага кіраўніцтва імі, ствараючы там вышэйшыя партыйныя й савецкія органы, непрадугледжаныя ні «Статутам партыі», ні «Канстытуцыяй СССР».

(Працяг будзе)

МАСЕЙ СЯДНЁУ

РАМАН КОРЗЮК

(Працяг. Пачатак гл. ў № 5-6, 7 «Конадніў»)

Ад аўтара. Друкаваньне гэтага твору пераносіцца аўтарам з «Конадніў» з увагі на дужа рэдкі выхад усюмненнага часопісу. Аўтар хацеў-бы спадзявацца, што большая магчымасьць друку ў «Бацькаўшчыне» змусіць яго закончыць свой твор хутчэй.

Аўтар моцна перапрашае Рэдактара й Выдаўцоў «Конадніў» за сваю нецярплівасьць.

АЎТАР

6.

У міліцыі Валю Камоцкую дапытвалі вельмі доўга і гэтая акалічнасьць зусім вывала яе з раўнавагі. Старэйшы зь міліцыянераў гэтаксама, як і ў хаце Раманавай гаспадаркі, разглядаў яе як важную асобу ў ланцугу злчынства, якое ён толькі выкрыў і якое ўзьнімаў да ступені дзяржаўнага злчынства. Лёгіка старэйшага міліцыянера сьняла да таго, быццам у тых грашоках і наганах, якія ён знайшоў у Корзюка, палгае пытаньне, быць ці ня быць савецкай уладзе. Тон старэйшага міліцыянера быў нагэтулькі важны і ўрачысты, а сам ён нагэтулькі самаўпэўнены і цвёрдалобый, што Валя Камоцкая проста хацела плюнуць яму ў вочы. А прэтэнсія старэйшага міліцыянера на нейкую галантнасьць, якая межавала ў яго з хамствам, яшчэ болей распыкала Валю і даводзіла яе да скрайняга раздражненьня. На некаторыя пытаньні старэйшага міліцыянера Камоцкая не адказвала наагул, тым ня менш старэйшы міліцыянер стаўляў іх зноў, і калі Валя й другі раз не адказвала на іх, старэйшы міліцыянер зьменьваў інтанацыю і ўсё роўна дамагаўся свайго:

— Значыць, вы катэгарычна адмаўляецеся адказаць на пастаўленыя перад вамі пытаньне?

— Катэгарычна — ідзеце вы к д'яблу!

Старэйшы зь міліцыянераў пагражаў ёй, што яна згніе ў падвале, але Камоцкая нічога не баялася і трымалася так, як яна толькі ўмела.

Каб, напрыклад, уся гэтая справа тычылася толькі яе аднае, каб гэта ўсё было ня ў сувязі з Раманам, яна, напэўна, расьмяялася-б і надала-б усяму гіранічна-жартаўлівы ход. Але ўся загвоздка была ў Рамана, і яна была настроеная так, што толькі сарказм і нянавісьць валодалі ёй. Яна навет дапушчала, што й запраўды гоны маньяк можа пасадзіць яе, і такім парадкам адрэжа ёй усе дарогі да Рамана.

Якое-ж было яе здзіўленьне, калі старэйшы міліцыянер, выкліканы некім па тэлефону і, які можна было здагадацца, атрымаўшы загад ад вышэйшага начальства, пасья некааторае паўзы, лісьліва зірнуўшы Камоцкай у вочы, нечакана для яе аб'явіў ёй, што яна свабодная і можа ісьці, куды хоча, пачаў прасіць яе выбачыць яму за ўсе турботы, якія ён ёй учыніў, навет сказаў, што яе арышт быў наагул вялікай памылкай. Адпускаячы яе, ён толькі папрасіў падпісаць нанова сфармуляваны пратакол.

Так скончылася Валіна славаце сьледзтва.

Калі Камоцкая выйшла, адзін зь міліцыянераў хацеў быў паехаць да Раманавай гаспадыні й дапытаць і яе, але зноў-жа па тэлефону яму казалі спыніць гнучу справу наагул.

У манастыры Валі Камоцкай яе кампанкі казалі, што па яе заходзіў Раман, але паколькі яе ня было, ён пайшоў некуды з Ларысай — мусіць, у кіно ці можа і яшчэ куды. Пра што добрае Валіны кампанкі можа-б ёй і не казалі нічога, але што-небудзь выткнуць ёй — заўсёды былі гатовыя: такі ўжо быў закон у манастыры — чым-небудзь дапаць Камоцкую. Зрэшты, усе — як усе, але высокага мастацтва у інтрыгах дасягнула Роза Шкляр, для якой Валя Камоцкая была як-бы нейкай касткай у горле. Да Шкляр ніхто не залацаўся і яна ненавідзела Валю, невядома чаму думаючы, што перашкаджае ёй у ваўсім Валі. Іншыя насельнікі манастыра — Оля Дзічкоўская, Зіна Аўсеева, Лагоўская — трымаліся нэўтралітэту, калі й парухалі яго, дык прапарцыянальна да варажых бакоў, што застрахоўвала манастыр ад якіх-небудзь больш паважных эксцэсаў. Хаця Оля Дзічкоўская й была другім пасья Валі моцным характарам у манастыры, з Камоцкай яна ладзіла й жыла дружна. Дзічкоўская жыла сваім асобным жыльцём, манастыра ня любіла, хацела вырвацца зь яго на прыватную кватэру, але ў яе ня было на гэта сродкаў. Дзічкоўская шукала для сябе волі.

Як слабойшы характар, Роза Шкляр тым болей даймала Камоцкую, чым меней супроцьставілася ёй: Шкляр ніколі свае нянавісьці да Камоцкай ня выказвала адкрыта, наадварот, заўсёды як-бы старалася ёй дагадзіць.

— Чаму-ж Раман пайшоў у кіно з Ларысай, а не з табой?

Такая нібыта дабразычлівасьць Розы Шкляр здалася Валі нясьцёрпнай. Словы Розы Шкляр аб Рамане і аб Ларысе тым ня менш глыбака кранулі Камоцкую: да Ларысы — першай Раманавай сымпатыі — Камоцкая не магла быць абьякавай.

Літаратурны Дадатак

У пошуках сьвету вечнае красы

ІНТЭРВ'Ю З ПРАФЭСАРАМ І ПІСЬМЕНЬНІКАМ УЛАДЗІМЕРАМ ГЛЫБІННЫМ У СУВЯЗІ З 30-ГОДЗЬДЗЕМ ЛІТАРАТУРНАЙ ДЗЕЙНАСЬЦІ І ВЫХАДАМ КНІГІ МАСТАЦКАЕ ПРОЗЫ «НА БЕРАГОХ ПАД СОНЦАМ».

*

З нагоды чаканага выхаду ў сьвет друкам кнігі Уладзімера Глыбіннага «На берагах пад Сонцам», а таксама юбілейнага году ў літаратурна-навуковай дзейнасьці пісьменьніка й навукоўца, наш карэспандэнт у Нью-Ёрку звярнуўся да юбіляра з колькімі пытаннямі, на якія атрымаў вычарпальныя адказы.

Пытаньне: Мы дачуліся, што ўвосень гэтага году спадняецца трыццаць пяць гадоў Вашае плённае й багатае падзеямі й працамі дзейнасьці на літаратурна-навуковай дзялянцы беларускай культуры. Ці не маглі-б Вы сказаць колькі словаў аб пачатку Вашае дзейнасьці?

Адказ: Так, ад восні 1929 году, калі я пачаў друкаваць рэцэнзіі й артыкулы на балонках «Маладняка», «Полымя», «Савецкай Беларусі» і «Чырвонай зямлі», вершы ў літаратурным дадатку «Вясна» і ў «Крыніцы», запраўды ўжо прайшло 35 гадоў. Але згадваючы цяпер тыя дні, здаецца, што вось гэта ўчора мяне атакаваў Ілары Барашка ў Менскай бібліятэцы імя Крупскай на былой Аляксандраўскай вуліцы за тое, што я адважыўся хваліць дасягненні «Узвышша» ў рэцэнзіі на чарговы нумар на балонках «Савецкай Беларусі», і тады, калі з лёгкай рукі аглобелышчыкаў тыпу А. Гародні, Л. Ванды, М. Байкова ўжо павялося адно ляць ды бэсьціць гэты часпіс. Тады Ілары Барашка, артадаксальнаму «маладнякоўцу» й тыповаму прадстаўніку «бурапеннае» прозы, не зразумеў быў, што мая ацэна йшла ад чыстага сэрца, несапаванага ніякімі арганізацыйнымі шорами й зацкаўленага адно ў росквіце й красаванні Беларускае мастацкае літаратуры. І якую глыбокую крыўду тады выклікаў у маім сэрцы той-жа Ілары Барашка, калі пачаў у мяне дапытвацца аб сацыяльным пачоджанні й тлумачыць маю становачую ацэну «Узвышша», як адбітак антыпралетарскіх, дробна-буржуазных настрояў. Гэтак неразважна нанесена мяне, тады яшчэ зялёнаму юнаку, траўма надоега засталася ў душы. Аднак вялікай палёгка зьявілася спасылка на мой добры водгук пра «Узвышша» ў дакладзе ўзвышшанскага крытыка Адама Бабарэкі аб узвышшанскай пазіі на сходзе ў сувязі з трохгодзьдзем існаваньня «Узвышша» ў Доме Письменьнікаў у Менску. Я

сядзеў тады ў першых радох нязнаным, бязвусым юнаком на тым сходзе, углядаўся ў Бабарэкавы вочы, цешыўся й ганарыўся з тае прычыны, што мой водгук не застаўся незаўважаным тым, якія былі для мяне літаратурнымі аўтарытэтамі. Паўна-ж, і яны тады не маглі навет і падумаць, што аўтарам тых ацэнаў быў прысутны тут бледнатвары хлапец.

Пытаньне: Ці тая тады становачая ацэна «Узвышша» не пашкодзіла Вашай далейшай кар'еры, як літаратара?

Адказ: Так, вельмі пашкодзіла. Папершае, яе згадаў той-жа Ілары Барашка, калі йшло аб прымёме мяне ў «Маладняк», а пазьней у БелАПП. Па-другое, мае ўражанні аб пачаным і пачутым на трохгадовым сходзе «Узвышша», расказаныя мною студэнтам Беларускага Пэдагагічнага Тэхнікуму імя Усевалада Ігнатоўскага, прыйшліся не да спадабы тэхнікумскім камсамольцам. Тыя пачалі касавурыцца на мяне, як прыхільніка «буржуазна-кулацкага» літаратурна-мастацкага згуртаваньня. А гэта быў час, калі якраз пачынаўся наступ на гэтак званыя «капіталістычныя элемэнты», «кулакоў» і «падкулачнікаў», як і носьбітаў іхнае ідэалогіі. Маё захапленне пазіі Уладзімера Дубоўкі, Язэпа Пушчы, Уладзімера Жылкі, Уладзімера Хадзькі і іншых, так званых «правых», паводля афіцыйнае апініі, «буржуазна-кулацкіх» паэтаў, сяброўства з таленавітым патрыётам, маладым паэтам Сяргеем Астрэйкам, аўтарам выдатнае пэмы «Бэнгалія», ды якшаньне з маладым узвышшанскім празаікам Лукашом Калогом, як і іншымі пісьменьнікамі, не маглі ня выклікаць увагі пільнага вока тых, каму належала выконваць функцыі асокі за ідэялігічна неадзейнымі.

Пытаньне: Ці Вы адчувалі, што й за іншымі вядзецца асока?

Адказ: Спачатку мы былі вельмі неабазнанымі ў гэтых справах і навет не здагадаліся, што каля нас круціцца адмысловыя агенты-інфарматары зь ліку студэнтаў, Калі, скажам, адмыслова перакінуты з Бабурыскага тэхнікуму ў Менскі, студэнт Вечар (на сорах, брат паэты Алесь Вечара) пракаваў нас на розныя сумлеўныя гаворкі, мы наўна здзіўляліся, адкуль у яго гэтулькі антысавецкіх настрояў. Яго навет ГПУ для выгляду было арыштавала на колькі дзён, каб пасьля, выпусціўшы, выкарыстоўваць пад выглядам «пакутніка» для стымуляваньня шчырых выказваньняў. Адылі неўзабаве хлопцы раскусілі

яго й мяне папярэдзілі. З тых часоў мы ведалі Вечара, як агента-інфарматара. Аднак пакуль тое сталася, шмат шкоды нарабіў ён. Досыць сказаць, што бадай увесь актыў літаратурнага гуртка ў Менскім БелпэдаТэхнікуме трапіў у справы ГПУ і пазьней быў арыштаваны й засуджаны на выгнаньне. Падзяліў лёс усіх і паэта Сяргей Астрэйка, пісьменьнік Лукаш Калого, таленавіты паэта высокай культуры, — Юлі Таўбін, Сяргей

Уладзімер Глыбінны

Гайка, Сяргей Русаковіч, Сьцяпан Ліхадзьеўскі, Гінгэўт, Сяргей Дарожны, Валеры Маракіў і іншыя выхаванцы.

Пытаньне: Ці згадваеце Вы нешта напісанае Вамі, што дало падставу палітычнай паліцыі абвінавачаць Вас у дзяржаўных злачынствах?

Адказ: Папраўдзе кажучы, нічога антыдзяржаўнага нішто з нас ня пісаў і ня думаў. Усе мы былі маладыя энтузісты літаратурна-адраджэнскага руху, цікавіліся адно літаратурай і мастацтвам, гарэлі незгасальным агнём нацыянальнага ўздыму 20-ох гадоў і верылі ў добрыя мэты й вынікі ўзыходжаньня Беларусі на «мату Эўропу», кажучы словамі паэты Ул. Жылкі. Жыць здабыткамі прыгожага беларускага слова, спрычыў у меру нашых сілаў стварэньню вялікае беларускае літаратуры эўрапейскага значаньня — было нашым ідэалам. Што да палітычных ідэалаў,

дык як на тыя часы, яны былі нявыразнымі, хоць ідэальныя абставіны для культурнага росквіту Беларусі намі і ўяўляліся найбольш магчымымі ў незалежнай Беларусі.

Але для ГПУ не абавязкава патрэбнымі былі якія-небудзь доказы нашых палітычных ідэяў. Досыць было ўлавіць аднакі самастойнага думаньня й незалежнага трыманьня, каб трапіць на лісту падозраных. У маім выпадку, скажам, досыць было мне надрукаваць становачы водгук пра кнігу Міхася Зарэцкага «Падарожжа на новую зямлю», твор, які неўзабаве быў на балонках «Узвышша» расцэнены, як апалегія кулацкае хутарскае гаспадаркі, каб трапіць у лік ідэялігічных «падкулачнікаў». Газэта «Савецкая Беларусь» хутка пасьля надрукаваньня мае рэцэнзіі афіцыйна вызнала гэта за памылку, а мне зачыніла дарогу на ейныя бачынікі. А той-жа згаданы студэнт Вечар тады ў Доме Асьветы ў Менску меў са мною размову і ўсё выясьняў маё настаўленьне не да нібыта «кулацкага» твору Міхася Зарэцкага. Паўна-ж, не пазьней наступнага дня Вечарава справаздача была далучаная да мае «справы» ў ГПУ. Да гэтага было колькі выступаў маіх на сходзе літаратурнага гуртка ў Тэхнікуме, дзе неаднаразова выказваўся аб літаратурных зьявах і напэўна ў чым-небудзь прырочы афіцыйнай лініі.

Пытаньне: Калі-б ня сумны факт разгрому беларускіх літаратурных аб'яднаньняў у пачатку трыццаціх гадоў і не пераслед пісьменьнікаў, куды Вас мог-бы прывесці вольны развой і свабода выбару пісьменьніцкага згуртаваньня?

Адказ: Паводля ўсіх сымпатыяў і зацкаўленьняў у вольных умовах, далейшы творчы рост мог прывесці мяне адно да «Узвышша», зь якім я духова лучу сябе праз увесь мой жыцьцёва-творчы шлях. Я ніяк не магу забыць таго дня, калі я ў 1930 годзе пайшоў на склад з вылісанай ужо накладной на камплект часпісаў «Узвышша» за ўсе гады. Бартаўнік адчыніў дзьверы, паказаў на гару зваленых беспарадна часпісаў і праказаў:

— Выб'рай!

Я-ж меў пры сабе вялікі мех. Заместа аднаго комплекта, я напачаваў той мех да верху, як завязаць, узвалі на плечы й ледзь павалок дахаты. Праз усе гады, у выгнаньні, пазьней на Каўказе, у Маскве і Ленінградзе, я заўсёды цешыўся сабе думкаю аб тым, што маю колькі паасобнікаў такога каштоўнасьці, як «Узвышша». Да самае вайны яны захоўваліся ў Менску ў маіх бацькоў на кватэры, і кажны раз, калі я прыяз-

джаў да іх на пабыўку, я меў вялізарную асалоду чытаць і перагортваць добра знаёмыя мне бачынікі. Можна ўявіць, якую боль спрычыніў мне пажар першых дзён вайны, што праглынуў у польмі такое духовае багацьце. А цяпер і ў самой Беларусі тага часпісу днём з агнём ня знойдзеце, акрамя, вядома, Акадэмічнай і Дзяржаўнай бібліятэкаў.

Пытаньне: Як Вам удалося здабыць вышэйшую асьвету й навуковую ступень пасьля выгнаньня? Хіба ня было ніякіх перашкодаў на гэтым шляху?

Адказ: Былі, і яшчэ якія! Пасьля выгнаньня ня то што ў унівэрсытэт, але й на працу нельга было ўладзіцца. Давалася нейкі час туляцца бяз працы, пазьней мяняць месцы побыту й службы, каб схаваць мінулае. Адно затаіўшы сваё выгнаньне, удалося пазьней вучыцца й давесці да канца сваю адукацыю.

Пытаньне: Дазвольце цяпер закрануць колькі пытаньняў сучаснасьці. Вы, паўна, ведаеце, што ўжо колькі гадоў асьветкі «Голас Радзімы» зь Менску аткуе беларускую эміграцыю, у тым ліку часта згадвае й Вас? Як Вы ставіцеся да гэтага?

Адказ: Ведаю, што «Голас Радзімы» колькі гадоў таму зьямысьці артыкул з мэтай кампрамітаваць мяне. Але на справе атрымалася хвальшыўка, бо аўтар артыкулу ня мог знайсці нешта пранямэцкае ў маіх собскіх пісаньнях і быў змушаны ўзяць цытату з чужога артыкулу й выдаць за нібыта маю. На такую яўную фальсыфікацыю я ня ўважаў патрэбным навет адказаць. Сьмешна было чытаць, што я быццам і цяпер служу тым, якія некалі, паводля іхнае апініі, служылі акупанту. На самай справе, я ніколі нікому ня служыў, заўсёды быў незалежным, за незалежнасьцю пацярпеў у Саветах, а з палітычнымі дзейнікамі ніколі ня быў і ня ёсьць зьязаны. У нямецкія часы лютаў нянавісьці нянавідзеў фашысты, змагаўся зь імі ўсімі магчымымі сродкамі, а на балонках «Новага Шляху» часта друкаваў вершы аўтараў, што былі ў апазыцыі да акупанта, накітавалі вершу: «Мы ня хочам быць бэльмі нэграмі». На балонках часпісу знайшлі месца й вершы П. Сіраты (Валянціна Таўляя), якога ў сымпатыях да немцаў ніяк нельга ўінаваціць. А сам жанр чыстай лірыкі, які адно й друкаваўся ў «Новым Шляху», быў накіраваны супраць спробаў нямецкае прапаганды падпарадкаваць сабе літаратуру. Змаганьне гэтае й змусяла мяне ў канцы хавацца ад Гэтапа. Якое дало загад арыштаваць і зьнішчыць рэдактара часпісу. Нарэшце, у Празе Чэская была арыштаваная й высланая ў Вену ў канцлягер, (Працяг на 5-ай бач.)

Балі ўсё здавалася, што Раман кахае Ларысу й цяпер, дармо што як-бы й не глядзіць на яе. Кажнае няласкавае слова Рамана, сказанае ёй, толькі умацоўвала Валю ў гэтым прыпушчэньні. І тое, што Раман як-бы ўхіляецца ад сустрэчаў з Ларысай, выдае Раманаву неабякавасьць да яе. Чаму Раман ня можа быць з Ларысай як з усімі — свабодным, жартлівым, гіранічным. Мне дык ён усё скажа — і добрае і дрэннае, крыўднае і ўцешлівае — а ёй — нічога. І Камоцкая навет зайздосціла Ларысе: чаму яна не такая, як яна. У душы яна прызнавала, што Ларыса пасавала-б Раману лепей — Ларыса некая спакойнейшая, мякчэйшая, задуменная і меншая ростам, у той час як яна сама, можна сказаць — другі Корзюк.

Згодна тэорыі Камоцкай, падабенства ў характарах вядзе да разыходжаньня, людзі ня могуць добра жыць з аднолькавымі характарами. Жанчыне, мусіць, утульнай у руках дужэйшага за яе мужчыны і, наадварот, мужчына, мусіць, няўцешлівы з жанчынай, роўнай сабе па сіле, як хіба што Раман зымноў — я-ж амаль такога росту й сілы як ён.

Ларыса пяньчотай прываблівала Рамана яшчэ калі яны былі на першым курсе ВШ. Раман цэлы год гарэў пацудзіямі позьнга першага каханьня да Ларысы, хочучы і адначасна бачыцца, каб аб ягоных пацудзіях як-небудзь не дазналася Ларыса. Бязумоўна, Ларыса не магла ня ведаць аб усім гэтым, але насустрэч Раману Корзюку ня йшла — як і ён, тахілася ўпотаіку, спадзяючыся, што Раман першым зробіць калі-небудзь рашучы крок да збліжэньня. Аднак кроку гэтага Раман не рабіў, і, дзіўная рэч, кахаючы адзін аднога, яны як-бы баяліся пераступіць нейкую мяжу, знаходзячы сваеасабліваю асалоду ў ненабліжэньні. Нясьмелых, зблізіць іх хацела Лагоўская, як больш дасьведчаная асоба (яна была самай старэйшай ў манастыры). Але і ёй гэта не ўдалося: разам Раман і Ларыса былі як дзеці, гаварылі ня тое, што трэба і захоўваліся як чужыя.

Так цягнулася да тых пор, пакуль аднойчы ў інстытуцкай чытальні Раман канчальна ня вызваліўся з-пад улады Ларысіных чараў. Гэта сталася зусім раптоўна і нечакана. Упяршыню Ларыса села за адным сталом побач Рамана. Абодвым ім было добра й зацішна. Нехта з Ларысіных сябровак, здаецца Лагоўская, шэптам, каб нікому не перашкодзіць, паклікала яе на імя. На гэты шэпат Ларыса аглянулася назад: у вывернутых і пакрытых рыжаватымі бялкам вачох Раман Корзюк пабачыў нешта такое, што яго адштурхнула. Усё, што трымала дасюль Ларысу ў Раманавым сэрцы, раптам абарвалася, апала — аднаго нявыгоднага для Ларысы параўнаньня, якое прыйшло на ўздум Раману ў сувязі з рыжаватымі бял-

камі ў Ларысіных вачох, хапіла для таго, каб у вокамгенне расказаць яе. Раман моўчкі, з «Жан Хрыстофам» пад пахай, пакінуў Ларысу за столікам.

Ларыса адчула, што адбылося нешта нязвычайнае. А колькі днямі пазьней яна пераканалася, што Раман болей ня цікавіцца ёю. Ня глядзячы на боль, спрычынены адыходам Рамана, Ларысе стала лягчэй, ейныя дачыненні да Рамана сталіся свабоднымі. Замест варажасці, Раман выклікаў у яе спагаду, і ўжо шкадуваючы, а не кахаючы Рамана, Ларыса ўсё-ж не магла канчальна адыйсьці ад яго. Набівалася і пападалася яму часта на вочы. Гэта Раман успрыняў пасвойму і вычуваў перад ёю нейкую сваю віну.

Пра гісторыю каханьня Валя Камоцкая добра ведала й сама, але Раман як назарок расказаў ёй усё, як на споведзі, хоць такой споведзі Валя ад яго й не патрабавала. І невядома было — ці Раман хваліўся, ці хацеў пераканаць Валю, што Ларыса яго ніколі ня цікавіць. Споведзь у яго выходзіла не натуральна і Камоцкая папрасіла яго ніколі не гаварыць на гэту тэму.

Неўзабаве прыйшла з кіно й Ларыса. Валя дапытліва зірнула на яе, не выяўляючы аднак да яе ніякай няпрыкільнасьці. Тым ня менш, Роза Шкляр — тут як тут — паспела першая прыткнуць сваё сьлёўка:

— Дзе-ж гэта твой кавалер? З хаты забраў, а ў хату ня прывёў? Фу! Ці можа баіцца паказацца на вочы?

Ларыса спакойна, сумнымі вачыма паглядзела на Розу Шкляр і нічога не сказала ў адказ, а Валя Камоцкая, наліваючы сабе ў шклянку гарбаты, прапанавала й Ларысе.

— Дзякую, Валя, некаж ня хочацца.
— Выпі кубачак — галодная-ж, ведаю!
— Ну, калі ты просіш — выпію.

Валя й Ларыса моўчкі пілі гарбату, а Роза Шкляр, збытая няўдачай завязаць вайну, памуліла да свайго ложка. Яе асабліва зьбянтэжыла, што Валя ні словам не абавалася на ейныя хітрыкі. За сьпіною Розы Шкляр многозначна пераглынула Лагоўская з Аўсеевай. Лагоўская, угадваючы ў хаце замірэньне, надзела сваё пэнэсэ і лягла ў ложку чытаць, накрыўшыся белым, як сьнег, прасьцірадлам.

Некаж боязна было глядзець на яе збоку: маленькі, сучі і паморшчаны лоб, пудраю бялеў таксама як і прасьцірадла, нагадваючы сабою лоб нябожчыка, у той час, як на кароценькім, абгрызеным носе грала ўсімі спектрамі ў залатой аправе дарогае пэнэсэ.

Валя ўсё хацела загаварыць з Ларысай, але не магла, ім абедзьвум было нязручна ад таго, што яны маўчаць, і яны

толькі гучна сёрбалі гарбату, пакуль ня кончылі, а калі скончылі — занятае маўчаньне было далей немагчымым.

— Раман пайшоў дахаты? — азалася першай Валю.
— Я ня бачыла яго, як разьвіталася зь ім, ідучы яшчэ ў кіно.

— Дык ты ня была разам зь ім?
— Не. На Савецкай ён павярнуў на Урыцкага, мала не ўцякаючы ад мяне. Наагул ён...

Валя загарэлася радасцяй ад словаў Ларысы. Але ў яе зьявілася й іншае — страх за Рамана. Ёй хацелася бегчы ратаваць Рамана, але яна ня ведала, куды бегчы. Сэрцам яна чула, што яго цяпер няма ў хаце. Гэта паўеў яго некуды «дзядзька». Патое ён і прыходзіў учора, каб павесіць яго і згубіць. Чаму я ня стала паміж імі? Напэўна Раман шукаў мяне, а я ўсхадзілася з гэтым сьледствам і ўсё страціла.

Апошній прыйшла ў манастыр Оля Дзічкоўская, радасная, расчырванелая, зь зіхатлівым вачыма.

Было позна і ўсе спалі ў манастыры. Зьянажаная спала й Валя Камоцкая. Толькі-ж праз сон, як-бы із самога сну, увесь час тырчэлі два дулы нагана, а зь іх абодвух — адным вокам з кажнага — глядзіць на яе «дзядзька» Рамана, цэліцца і вось-вось стрэліць у яе, яна хоча адхінуцца ды ня можа, нарэшце, хоча заплюшчыць вочы, але першы раз у жыцьці й гэтага ня можа зрабіць. З крывам і ў страху прагнулася... За вакном, высока ў небе, плывуць месяцам, бокам рэзаў хмары, падносчычы сабе ўсё вышэй, як на машце. Адно вакно было не зачыненым і вецер выдзьмуў на хату белую фіранку і, падтрымліваючы яе сваім дыханьнем, як ветразем паласкаў яе ў месячным сьвятле. Уся ў дзюракках і ў вузорах, фіранка напайнялася сьвятлом, запальваючыся і патухаючы, калі месяц закрывалі хмары...

А раница была самая неспакойная. Усе паўскоквалі з ложкаў у нейкім страху і няведанні... На вуліцы, на ўсіх вуглох і скрыжаваньнях бесперастанку захлапіліся громкагаварыцелі. Цяжка было ўцяміць напачатку, што здарылася, пакуль не паадчынілі ўсіх вокнаў. Слова, зьмешанья зь ветрам, як бы увальваліся ў хату, як нешта важкае і страшнае... Кірава... Гідра контрэвалю... Пальмяныны трыбун... Кострыкаў...

Уклучылі й сваё радзьё — Кіраў забіты.

На вуліцах ня было руху, усё прыпынілася. Пустыя, вуліцы выглядалі падазроннымі, як-бы ўпяршыню, яны паказалі скаё запраўднае аблічча. Здавалася, уся краіна уклечыла, слухае нязвычайную навіну з затоенным дыханьнем. Быццам адыйшоў найвялікшы чалавек і таму спынілася само жыцьцё

У пошуках свету вечнае красы

(Заканчэнне з 4-ай бач.)

адкуль удалося ўцячы да Амерыканцаў. Так выглядае праўда. Але аўтарам з «Голасу Радзімы» дадзена заданне: абліваць памямі! Тымчасам, кампрамітуюць яны больш сабе самых, як казённых пісакаў. Я пэўны што каб давялося мне спаткацца з тымі аўтарамі ў вольным свеце, мы знайшлі-б супольную чалавечую мову. Я думаю, што купалаўскі дэвіз — «Я аддаю сваю душу свайму нашчаснаму народу» — палучыў бы ўсіх нас у адну вялікую сям'ю змагаюцца за волю і незалежнасць нашае агульнае Бацькаўшчыны.

Пытаньне: Нам ведама, што Вы друкуецеся ў амерыканскіх і эўрапейскіх часопісах у розных мовах. Ці робіцца нешта, каб зафіксаваць тое друкаванае Вамі і зрабіць яго больш даступным даследнікам і чытачам?

Адказ: Бібліяграфія маіх замежных публікацый ад 1944 г. у розных мовах ужо прыгатавана Беларускі-Амерыканскім Літаратурна-Навуковым Цэнтрам у штаце Нью-Ёрк і ўжо друкуецца ў якасці дадатку да майго зборніка прозы «НА БЕРЕГАХ ПАД СОНЦАМ», які неўзабаве выйдзе з друку.

Пытаньне: Вы згадалі тут Беларускі-Амерыканскі Літаратурна-Навуковы Цэнтр. Ці маглі-б Вы, калі ласка, пайнафармаваць нас аб ягонай працы?

Адказ: Беларускі-Амерыканскі Літаратурна-Навуковы Цэнтр — чыста літаратурна-навуковая арганізацыя мясцовага, больш дакладна, штатнага маштабу, знаходзіцца каля сталіцы штату Нью-Ёрк, Албані, і зьяўляецца цэнтрам культурна-асветнай дзейнасці Беларусі тае акругі. У распараджанні Цэнтра — перададзена мною вялікая, на колькі тысяч гаў, бібліятэка з беларусаведы ў розных мовах, бадай усе выданні з БССР ў галіне культуры, мовы, літаратуры, мастацтва, тэатру, этнаграфіі і іншых гуманітарных навук. Тут ёсць багатая калекцыя дыяпазміграфіі і ілюстрацый для лекцыйнае працы. Цяпер Цэнтр заняўся выдавецкай працай. У яго выданні выйдзе з друку зборнік «На берагах пад сонцам». Падрыхтаваны да друку вялікі том у англійскай і нямецкай мовах пра беларускі тэатр оперы і балету, беларускае мастацтва і досведы пра паходжанне роду сусветна занага пісьменніка, Ф. Дастаеўскага. У наступным годзе гэтае выданне, спадзяемся, збадзіць навуковую літаратуру аб заняцкай у іншым нашым свеце дзялянцы сусветнай культуры — беларускай культуры. Разам з выдадзенай раней паангельску фундаментальнай працай аб беларускім тэатры (THE BYELORUSSIAN THEATER AND DRAMA, New York, 1955), гэтыя новыя выданні значна прычыняцца да азнамялення шырокага свету з нашай данай у сусветным культурным развіццё.

Пытаньне: Ці не маглі-б Вы падзяліцца з чытачом думкамі аб Ваших творчых прыняцях? Што Вас больш цікавіць у Вашай творчасці?

Адказ: Самому аўтару найцяжэй адказаць на такое пытаньне. Але, каб не рашчараваць Вас, скажу, што мяне найбольш цікавіць тэма ўзаемадзейнасці сучаснага чалавека і прыроды. У век тэхнікі і спадарожнікаў наглядзецца адчужанага чалавека ад прыроды, у масавага чалавека страчаецца адчужанне ейнае прыгожасці, створанае на радасць і шчасце людзям. У маіх апавяданнях чытачоў увага вяртаецца да беспасярэдняга дотыку ўсіх тых чараў, што адно зліны свет вакол нас і здатны даць чалавеку. Наглядальнасць за зьявімі прыроды, наколеныя праз гады лучнасці з ёю, у творчым уяўленні ў працэсе пісання адтвараецца ў новых сытуацыях і камбінацыях, зыркх вобразах, што мяжуюць з выдуманым, але, разам з тым, зусім рэальным светам маіх герояў. Пошукі прыгожыя ў жыцці, шырых чалавечых дачыненняў узбагачаюцца патасам аднаўлення з прыродным светам, пекнаю Божага стварэння вакол нас. Але сама прырода заўсёды падаецца зламаны праз прызму душы герояў-рамантыкаў, што адштурхоўваюцца ад чалавечай зайдрастыці, сквапнасці, хцівасці, абьякавасці і ашуканства, якія яшчэ ўсцяж засмечваюць землю, душы герояў, што выходзяць у свет шляхотнае і адважнае лучнасці з светам вечнае красы і усялядзкае вялідушнасці. Высокая культура дапамагае ім шукаць праўду адзіннага запраўднага чалавека ад меччанага, што далей свайго вузка-эгаістычнага інтарэсу нічога ня знае і ня бачыць. Культурна-ж дапамагае герою-рамантыку бачыць і адчуваць паэтычнае багацце свету. Асабіста-інтэлігентны дачыненні да прыроды напаяняць апавяданні глыбокім лірызмам. Гэта робіць маю прозу *лірычнай прозай*, паводля майго разумення — адзіна вартаснай для вялікіх душы нашага часу і сучасніка. Гэта творчасць робіцца *споведзяй*, а праз гэта яна павінна мацней уплываць на розум і пачуцці чытача, спрыяючы выхаванню шляхотных характараў. Ці гэта мне ўдаецца, судзіць ужо мае адно сам чытач і крытыка, а я тут змаўкаю.

**НІВОДНАЯ НАЦЫЯНАЛЬНАЯ, ТАВАРЫШКАЯ І СЯМЬЯНАЯ
УРАЧЫСТАСЦЬ НЕ ПАВІННА
АДБЫЦЦА БЯЗ ЗБОРУ СЯРОД
ПРЫСУТНЫХ АХВАРАУ НА
ВЫДАВЕЦКІ ФОНД
«БАЦЬКАУШЧЫНЫ»!**

і ніколі зноў яно бяз гэтага чалавека не пачнецца і так усё застаецца навекі ў напружаным маўчанні. Яно так, мусіць, і было-б, каб праз гэту зырку цішыню не даляталі словы пагрозы за смерць вялікага рэвалюцыянера, каб ня грозны зварот-прасьба да ўсіх, хто слухае і ня слухае, шукаць, выляляць сярод сябе замаскаваных ворагаў, што, карыстаючыся доверам савецкай улады, ціха выношваюць свае пляны спыніць дыверсію, забойствам і шпіянажам вялікі поступ сацыялізму ў краіне. Але дармо — ворагаў чакае суворая расплата, меч дыктатуры пралетарыяту апусціцца на іхнія галовы, караючы па ўсіх правілах рэвалюцыйнай справядлівасці.

Манастыр прыціх, кажны з ягоных жыхароў адчуваў сябе тым ворагам, якога зараз-жа выльваць, ворта толькі добра прыгледзецца каму-небудзь. Кажны апущаў вочы, каб не глядзець, адчуваючы сваю віну у тым, што адбылося. А радзіе усё гаварыла пра здраднікаў і ворагаў, як-бы увесь Савецкі Саюз быў населены імі.

Ды першы мамэнт скамянеласці і грознай цішыні прайшоў, наступіў мамэнт не зьявляюцца, а ўжо усвядомленага страху, рух узняўся, людзі запыненыя, зноў пайшлі, быццам нехта магучы, стоячы за сьпіною цэлага народу, сьцёбнуў па ім вялізны пугай і, узнімаючы пугу яшчэ вышэй для наступнага ўдару, затрымаў яе над галавой, і кажны баяўся, што віда-віда гэная пуга ударыць па ім.

У манастыры ўсе маўчалі, каб не сказаць чаго-небудзь недарэчна. Гэтая нямая сцена цягнулася-б невядома дакуль, каб не Оля Дзічкоўска.

— Ну, чаго скамянелі? Дзе-ж ваша рэвалюцыйная загартанасць? Сорамна, дзяўчаты! Гаيدا на заняці!

Усе ўзрадваліся такому выйсьцю і ні адзін пазаздросціў адвазе Олі Дзічкоўскай, што вярнула жыхаром манастыра страчаную здольнасць нармальнага рэагавання.

У дзявоцкі пачок увайшоў загадчы гаспадарчай часткі інстытуту з клеём і палоскамі паперы, папрасіў паклеіць усе шыбы накрыв — будзе недалёка выбух.

Заняці ў інстытуце не пачаліся а дзевятай, як звычайна. Каля дзесяці гадзіны ўсе студэнты зыраліся ў Актавай залі Галоўнага корпусу на сход, які чамусьці доўга афіцыйна не адчынялі.

Нарэшце, на трыбуне зьявіўся сакратар партарганізацыі.

— Таварышы, вы ведаеце, што адбылося... Кантррвалюцыя нацэлілася у самае сьвятое сьвятых — у нашых правадыроў і вырвала зрадлівым стрэлам з нашых шэрагаў аднаго з самых выдатных бальшавікоў — Сяргея Міронавіча Кірава. Міжнародная кантррвалюцыя, ня здолеўшы перамагчы нас

Уладзімер Глыбінны

З зборніка «на берагах пад сонцам»

Ад рэдакцыі:

У бліжэйшых днях выйдзе з друку ў Нью-Ёрку вялікі зборнік мастацкай прозы старэйшага беларускага пісьменніка і культурнага дзеяча, Уладзімера Глыбіннага, пад назовам «На берагах пад сонцам». Кнігу складаюць апавяданні і апавесці, напісаныя пісьменнікам у Амерыцы і падзеленыя на тры разьдзелы: I. Водгулле Бацькаўшчыны і чужыны, II. Амерыканскія навелі, III. Прыгоды Лявона Баровіча. У мэтах папярэдняга азнамялення нашых чытачоў з асаблівасцямі стылю і некаторымі героямі гэтых твораў, падаем тут

Заклучны Разьдзел з апавесці „каханьне ліны бэри“

IX

Хутка мінула, прашалася сьнежны залатый лістапад, восень. У сьнежанні выпай сьнег. Ён ляжаў колькі дзён белаю парашан на бульварных узбочных і адцянуваў чорна-рудыя дарогі, па якіх яно ўраз разьнесла, растапіла і высушыла шынамі машынаў. Апаўдні ў заснежаных скварах чуліся вясёлыя галасы хлапчукоў і дзяўчатак, што пасыла школьнага часу натоўпамі апаноўвалі запаршаны ўзгоркі, скатваліся адтуль на саначках, бегалі адзін за другім, цяляў і голаў скамечанымі сьнежкамі.

Паветра зьвінела звонкім сьмехам.

Лявон выйшаў увечары пасыла працы прайсьціся па бялуткай, аж да сні, сьнежнай пяльняцы Рывэр-Сайдэ ўздоўж Гудзону. Двое малых лапілі сьнежную бабу. Якраз пасярэдзіне праходу яны ўзвысілі вялікую фігуру з накатаных на мокрым сьнезе галаў. Побач ляжалі гатовыя да ўжытку сьнежныя часткі фігуры. Хлапцы завяліся каля галаў, якой устаўлялі чорныя каменныя вочы, пракнулі трэскаю месца, якое мусіла рэпрэзэнтаваць рот. Задумьны, Лявон не заўважыў, як ён наступіў на тыя сьнежныя камяні, што яшчэ ляжалі далавах. Хлапчукі закрычалі на яго, і ўраз ён пачуў, як па ягонай сьпіне пачалі шпурляць сьнежкамі. Адной трапіла якраз вышэй каўнера, і па шыі каўзанаўла мокрай колкім сьняжынкам. Лявон аглянуўся, бліснуўшы на тых падшыўцаў бялізною сваіх зубоў. На ягоную вялікую ўхмылку тыя адказалі такім-жа чыстым гучным сьмехам. Выскаляючыся, Лявон зухавата кінуў ім пальцам і падаўся ў роздуме аб маладосці дзей.

І чамусьці яму тут гэтым разам зноў ўва ўсё тэма ўспрымаўся прыгадваўся вобраз далёкай Ліны. Дзе яна цяпер, што робіць? От жонка таксама, як і ён, яна ў гэты час топча новыя сьцежкі ў сьнезе каля таго возера або каля хаты? Можна ёй таксама згадацца на момант той летні Лявон, з якім ёй давялося было на кароткі час перажыць маладое ўзв'іхрэнне пачуццяў? Ці на-

апошнія разьдзелы з двух апавяданьняў з цыкло «Прыгоды Лявона Баровіча». Разам з тым чытач заклікаецца як мага шырэ падтрымаць выдавецкую ініцыятыву аўтара, купляючы і папыраючы сярод Беларусаў вышэйназваную кнігу. Кошт кнігі 5 далараў у Амерыцы і Канадзе, а ў іншых краінах — роўнаватэсць 4 далараў. Вылісаваць можна праз «Бацькаўшчыну» або беспасярэдня праз выдавецтва:

Byelorussian-American Scientific and Literary Center
29 Mellon Ave.
Troy, N. Y. 12180, USA

доўга затрымаецца ў ейнай галаве абраз прыгаданага і ці ня выветрыцца ён адразу-ж з першым-жа сьнегам на ейным панадворку? От-жа сьдзізе і гэты сьнег, як сьпілі тыя жывёныя высокія воды тага памятнага Лявона разьліва. Усе мінае, ўсе забываецца. Ці мала было розных прыгодаў у Лявонавым жыцці, ці адзін сьнег ён сустракаў узімку, ці мала вясняных водаў ён праводзіў вачыма, ці адну маладзіць ён уводзіў у сваё сэрца ў жыцці да спатканьня з Лінай? І ўсе яны сплылі з тымі вёснамі і летамі, як пераходныя станцыі на жывьцёвым шляху. Цяпер на тэ цяжка ўсіх згадаць і пералічыць. Адно нявыразнымі далёкімі прывідамі і лунаюць дзеся на сподзе тае памяці.

Гэтакаса мусіла-б быць і з тэю Лінаю. Але чамусьці ейны вобраз моцна адлюстравыўся ў Лявонавай душы, паклаў на ёй якіясь незабыўныя знакі. І ён яшчэ і цяпер часта вяртаецца да яго званымі ўявамі, прыгадвае мінулае кароткае шчасьце. Дарма, што было хуткабеглым, але яно пакінула мацнейшы след ніж тое, якое здараецца і цягнецца гадамі.

«Дарагая, мілая Ліна! — думаў Лявон на гарадзкім бульвары ў той вечар. — Каб ты ведала, як соладка мне згадваць цябе цяпер і як я табе ўдзячны за той міг узрушаньня, які выбіў быў мяне з штодзённае раўнавагі і даў змогу зноў адчуць, што ёсьць на сьвеце і той дзіўны прыроды, і дзявочая сагада, ад якіх пановам расчыняюцца на свет вочы. Хоць ты парушыла мой спакой, але затое спрылаа новаму ўздыму маіх жывьцёвых сілаў. І я цяпер імкнуся да цябе, быў-бы рад ведаць, ці згадала ты хоць раз пра мяне ў тым ціім куточку, дзе ўвось ты піла вачыма рабанаваю чырвань дрэва, што паралейшаму сьперажэ і той масток, і закіненую хатку на ўзвышшы, і вербалозьне каля вады, і той бразьнічак, за які табе пасыла прышлось выцярпець нямылае дакорав. А я памятаю кажны драбчак тых мясьцінаў і пасярод іх, найперш, цябе, маю Кня-

зёну. Я, здаецца, ліха ведае што аддаў-бы, каб яшчэ раз прайсьціся тымі сьцежкамі і зноў пабачыць цябе пад тымі парасонамі ўзв'іхрэнна хваля, пад якімі ты мне апошні раз гэтак пляшчотна ціснула руку!»

Лявон зірнуў на зімовае, пачырванелае на захадзе неба. На ім вісела нязвычайна вялізарнае кола. Ахіненнае марознае застылае параю, яно захіналася часткамі разарваных вечаровых аблокаў, пасыла выходзіла з-за іх ужо ніжэй апущаным, пакуль, нарэшце, зусім ня зынікла за густою, непранікальнай, цёмна-лілевай хмарынаю. Захад неба ўсьлед пачало ахінаць яшчэ гусцейшай стынай, за якою ўжо насоўвалася густая цемьне. Раньня зымовая ноч наступала на абшары, пераможна крочачы ў спаборніцтве з запаленымі над горадам агнямі ліхтароў.

Лявон падаўся дахаты, нясучы ў сабе ўсё той-жа згаданы ім кагадзе вобраз Ліны, як вастунак і надзею недалёкага ўжо спатканьня, калі вясновае сонца прагоніць з палёў чарадзю — зіму, зноў пакліча да жывьця і красаваньня травы, лес, ваду, краскі — сьведкаў Лявонавым прыгодаў, мролю і ўдаласцаў.

Апошні разьдзел з апавяданьня „трывога ў лесе“

(З Адырвадзакіх прыгодаў Лявона Баровіча)

X

На спадзе начы лясы пачалі вырозынівацца з-пад густое заслоны туману, што ўжо даўно дымчатым сырадоём поўніў сабою усцяж долы і мясьцінамі, здавалася, тварыў непранікальную пяльню. Адзін, пры набліжэнні яна радзела, адступала з дарогі і што-раз больш зынікала, расчыняючы прасякчы насустрэх руху машыны. Тае імкліва выносіла пажыжанаў на стромы ўзвышшы, нястрымана ірвалася страюю далавах па выкручастых сьхілах. А на ўсходзе воддаль рабілася ўсё больш празрыстай, сьвяцілася бялява-ружовымі пасмамі праз увесь далагляд. На золаку мацней вецер, ён гудзеў сьрдзітым жужалем і біўся аб шыбы машыны, мяшаўся з шумам матору і нагадаў няспыннае гудзеньне калаўроту. Лявонавы ногі драгчывелі, цела сьціскалася ад дрэжыкаў. Забыліся ўлучыць адцяпленне. Агледзіліся, калі ўжо зубы пачалі выбіваць шчабятую. Улучанае пазьней цяло паступова вяртала зраўнаважанасць і надавала целу адчуванне прыемнага пещчання.

Лявон пільна ўглядаўся ў зарунелае чырванаватым золакам неба, вольдзіў вочы на гробні далёкіх, заружавельх першым сьвятлом, белаватых лішчэ ад замаразку, але поўных маляўнічае чароўна- (Заканчэнне на 7-ай бач.)

на франтах, подльым подступам дабралася да габінэтаў нашых чаловых правадыроў сацыялізму. ганьба нам (сакратар узвысіў голас), што міжнародная кантррвалюцыя знайшла сярод нас сабе апору у асобе брыдкага стварэння, імя якому Нікалеў. Міжнародная кантррвалюцыя адабрала ад нас шляхетную асобу, натхніцеля сацыялістычнага будаўніцтва — Сяргея Міронавіча Кірава. Ганьба нам усім, што мы былі недастаткова пільнымі да ворага і да самых сябе. Значыць, мы забылі аб асноўным законе рэвалюцыі — пільнасці.

— Таварышы, у нашых студэнцкіх шэрагах ёсьць таксама, павінны быць ворагі. Калі мы ня бачым іх, мы хварэем на сьлепату, а сьлепата, ведама, — самая небяспечная рэч ува умовах клясавага змаганьня. Хоць у нашай краіне і лерамог сацыялізм, вораг яшчэ ня здаўся, шалеючы ад нашых посьпехаў. Ворага трэба дабіць. Шукайма, выяўляйма яго у нашых шэрагах! Ён тут, сярод нас, будзьма толькі пільнымі. У імя нашай рэвалюцыі, заклікаю вас, таварышы, у гэты адказны момант дапамагчы нам. Канкрэтна называйце ворага па імя, пад якім-бы абліччам ён не хаваўся... Страху і сораму не павінна быць месца... Слова за вамі... Я скончыў...

У залі ціха, ніхто не звухнецца, ніхто ня глянэ ў бок. Як наэлектрызаваныя, студэнты шорхлі ад страху. Загіпнатызаваныя, невінаватыя, яны дзіўным спосабам адчуалі сваю віну.

Навет няўрымсьлівая Валя Камоцкая падалася гэтаму гіпнозу, седзячы на крайнім крэсьле, яна хацела выскачыць із залі, каб толькі ня чуць усяго. Яе скаваў страх, і яна, схліўшы галаву, хавалася за сьпіною студэнта, што сядзеў на перадазе. Ды з сьцены ўсе былі віды, як на далані. Адтуль увесь прыздыном пазіраў на іх сьрога, суворы, і пад яго крытычным позірмам зала корчылася і замірала.

Падняўся зь першага раду камсорг Сьцяпан Мясешка і пайшоў на сьцену. З страхом чакалі, што ён скажа. Не спынаючыся, зірнуўшы ў вочы сакратару партарганізацыі, Мясешка падыйшоў да трыбуны, абвёў падсьлепаватымі вачыма усю залу і, нібы шукаючы кагосьці, загаварыў:

— Таварышы, правільна, добра сказаў таварыш партарганізацыі. Трэба ворага называць канкрэтна, па прозьвішчу. І я, таварышы, хачу першым падаць тут адно прозьвішчу.

Як зьбітыя у гурт у сьлёку авечкі, студэнты яшчэ болей ураслі на сваіх сядзеньнях.

— Раман Корзюк, падніміцеся!

Корзюк не паднімаецца. Мясешка шукае яго вачыма, а сьледам за ім павяртаецца і ўся зала, разглядаючыся па баках, быццам мае падняцца не Раман Корзюк, якога і так шмат хто ведае, а чалавек зусім нейкі іншы, якога ніхто ні-

колі ня бачыў і цяпер усе хочучь зірнуць на яго, пераканацца, ці гэта той, каго толькі выклікалі з трыбуны. Але ніхто не паднімаўся, цішыня і напружаньне ўзрасталі і ўсе чакалі далейшага.

— Дзе Раман Корзюк? Яшчэ раз прашу падняцца! Ды як і раней, у залі прасьвістала толькі цішыня. Мясешка, сьчакаўшы сэкунду, працягваў:

— Значыць, няма. Але не схаваецца! Ягонае зьявляе аблічча нагэтулькі нам знаёмае! І мы яго ўсюды пазнаем і знойдзем!

Перамяніўшыся ў голасе:
— Валя Камоцкая! Вачу вы тут... Дзе Раман Корзюк? На ўсю мэртвую залу прагучэў голас Валі Камоцкай:
— Аб кажным з нас у вас болей інфармацыі, чым у мяне.
— Вы мала памыліліся — у нас ёсьць інфармацыя і аб вас, — уквелены, кінуў з сьцены Мясешка.

Сакратар партарганізацыі малапрыкметна для публікі нешта шапнуў Мясешку і той хутка зноў перайшоў да Рамана Корзюка.

— Таварышы, у той час, як уся наша краіна перажывае цяжкую страту, уздыблена сьмерццяй правадыра, зьбіраецца на фабрыках, заводах і ўстановах і з усёй рашучасьцяй і рэвалюцыйнай чэснасьцяй выяўляе услякіх масьцёў злячынцаў і ворагаў, ёсьць у нас з дозволу сказаць такіх студэнты, якія дзесьці хаваюцца, і ня проста хаваюцца, а за нашай сьпіною займаюцца злячыннымі махінацыямі. Гэтым самым яны самі сябе паставілі ня толькі вонкае нашае грамады, ня толькі самі дэмакавалі сябе, а і адчынена сталі на баку нашых ворагаў. І мы маем дачыненне ўжо ня з студэнтам проста, а з... Таварышы, мы доўга вывучалі і займаліся справай Рамана Корзюка. Раман Корзюк — сын кулака. Але гэта яшчэ нішто. Раман Корзюк — сын забойцы. Бацька Рамана падняў на ногі усю кантррвалюцыю ў Заслаўшчыне, і пасыла таго, як ніякі спробы не дапамаглі яму спыніць мерапрыемствы савецкай улады, ён перайшоў да скрайняй формы барацьбы — тэрору. Ягонымі рукамі ці рукамі ягоных наймітаў быў забіты сакратар райкому партыі і старшыня сельсавету. Таварышы, Корзюкаў бацька — гэта зьявно таго самага ланцугу, які другім сваім канцом дапаў аж да Кірава...

Зала загаманіла і раздаліся галасы.

— Выгнаць зь інстытуту Рамана Корзюка!

— Арыштаваць Рамана Корзюка!

Псыхоз прайшоў, яму быў дадзены выхад, зала замархала нагамі, ажыла, нехта падняўся і папрасіў слова, але Мясешка яшчэ не сунімаўся, усё гаварыў, размахуючы рукамі.

Мэмарандум Тольяці і ягоныя мягчымыя вынікі

4-га верасня ў тэарэтычным органе італьянскай кампартыі — часопісе «Рынаштыга» быў апублікаваны перадсмяротны мэмарандум памерлага нядаўна кіраўніка італьянскай кампартыі — Пальміра Тольяці. Паводля словаў цяперашняга генеральнага сакратара італьянскай кампартыі Люіджы Лёно, гэты мэмарандум быў напісаны Тольяці ў Ялце незадоўга да ягонай смерці. Як падкрэсліў Лёно, мэмарандум з выдатнай дакладнасцю перадае пагляды італьянскай кампартыі на праблемы камуністычнага руху сёння. У мэмарандуме, хоць і ў стрыманай форме, падаецца крытыка палажэння амаль ўвесьці ў італьянскія жывыя савецкага блёку і крытыка палітыкі кіраўніцтва КПСС ў дачыненні да іншых камуністычных краінаў і кампартыяў. Гэты дакумант адлюстроўвае тую глыбокую разыходжаньні, якія пануюць сёння ў камуністычным руху і выдуюць яго да што раз большага распаду на ступень на грунце ідэалагічных разыходжаньняў, колькі на грунце нацыянальных інтарэсаў.

Вось агляд гэтага дакуманту:

Мэмарандум Тольяці можна ўмоўна падзяліць на тры асноўныя часткі. Першая частка тычыцца розных аспектаў савецка-кітайскага канфлікту, другая — праблемаў, якія стаяць перад камуністычным рухам (і, у прыватнасці, італьянскай кампартыяй), і ўрэшце, трэцяя частка выкладае погляды Тольяці на палажэнне ў Савецкім Саюзе і іншых краінах з камуністычным рэжымам. Тольяці піша:

«Няправільна, гаворачы аб сацыялістычных краінах, уключаючы й Савецкі Саюз, прадстаўляць справу так, быццам бы ўсе ўсюды выглядае там добра. Гэта хіба, прыкладам, зроблена ў тэй частцы маскоўскай дэкларацыі 1960 году, якая тычыцца гэтых краінаў. У запраўднасці, ува ўсіх сацыялістычных краінах усяляк узнікаюць цяжкасці, супярэчнасці і новыя праблемы, якія павінны насвятляцца з пазыцыяў рэальных абстаўнаў».

Тольяці тлумачыць гэтае сваё дамаганне праўдзівага насвятлення рэчанысці так:

«Горш за ўсё старацца ствараць уражанне, што ўсё ўсюды ідзе цудоўна, калі нам раптам даводзіцца сутыкацца з неабходнасцю прыгадаць аб цяжкасцях і тлумачыць іх. І пытанне тут не ў асобных падзеях. Справа ідзе аб праблеме сацыялістычных эканомікі і палітыкі ў цэлым».

Далей лідар італьянскай кампартыі пераходзіць да абмеркавання праблемы гэтак звананага «культу асобы Сталіна». У мэмарандуме ў гэтым пытанні гаворыцца:

«Крытыка Сталіна і паводля чыста палітычнай даволі глыбокай сытуацыі. Найбольш паважнае — гэта пэўная доля скептыцызму, за якім нават некаторыя з тых, што стаяць блізка да нас, ставяцца да паведамленняў аб но-

вых эканамічных і палітычных поспехах».

Тут аўтар крамае фактычна найбольш чулае месца, а менавіта — пытанне аб тым, як мог паўстаць культ асобы Сталіна? Ён гаворыць:

«Трэба разглядаць як у агульным неразвязанай праблеме зараджэння культуры Сталіна і таго, як гэта сталася магчымым. Тлумачыць гэта выключна сур'ёзнымі асабістымі недахопамі Сталіна недастаткова».

Далей Тольяці піша:

«Праблемай, якая заслугоўвае найбольш увагі і якая тычыцца як Савецкага Саюзу, так і іншых сацыялістычных краінаў, зьяўляецца сёння праблема пераадолення рэжыму абмежаваньняў і здружэння дэмакратычных і асабістых свабоднаў, — рэжыму, уведзенага Сталінам».

І Тольяці падкрэслівае, што хоць палажэнне не ўва ўсіх камуністычных краінах аднолькавае, аднак:

«Ствараецца агульнае ўражанне павольнасці і супраціў да павароту да ленынскіх нормаў, якія гарантавалі-б як унутры самой партыі, так і вонка яе свабоду выказвання думак і свабоду дыскусіі ў пытаннях культуры, мастацтва, а таксама і палітыкі. Гэтую павольнасць і гэты супраціў нам цяжка вытлумачыць — асабліва бяручы на ўвагу цяперашнія ўмовы, калі капіталістычнага акружэння больш ня існуе і калі дасягнутыя вылізарныя поспехі ў эканамічным будаўніцтве».

Тольяці выступае таксама супраць пераследу камуністымі рэлігіі

Гаворачы аб узаемадчыненьнях паміж камуністычнымі краінамі, Тольяці адзначае цэнтрабержыя тэндэнцыі ў гэтак званым лягера сацыялізму. З гэтым фактарам варта лічыцца, — гаворыць ён, пры нагодзе падкрэсліваючы адраджэнне ў краінах з камуністычным рэжымам нацыяналізму. Ён адзначае, што нацыяналізм — гэта сталы фактар, які ня знікае, а, наадварот, узмацняецца пры дасягненні эканамічнага прагрэсу.

«Нават у самым сацыялістычным лягерах, — піша Тольяці, — трэба высцерагацца гвалтам накіданага вонкавага адзіства, і трэба лічыцца з тым, што адзіства, якое трэба дамагацца і якое трэба захоўваць — гэта адзіства ў рэальнасці, якое грунтуецца на пэўнай аўтаноміі паасобных краінаў».

Такога-ж права на аўтаномію і незалежнасць Тольяці дамагаецца і для ўсіх камуністычных партыяў. Ён піша: «Рэальнае поспехі паасобнымі краінамі дзёлаі вялікая. Вось чаму кожная партыя павінна ўмець дзейнічаць аўтаномна. Аўтаномія партыяў, перакананымі прылічэннямі якое мы зьяўляемся, гэта ня толькі ўнутраная патрэба; яна павінна быць супрацьстаўлена ўсім прапановам

аб стварэнні зноў цэнтралізаванай арганізацыі».

Значная частка перадсмяротнага мэмарандуму Тольяці прысьвечана пытанню савецка-кітайскіх разыходжаньняў. Падкрэсліваючы, што італьянская кампартыя ў ніякім выпадку не падзяляе поглядаў кітайскіх кіраўнікоў і заўсёды выступала й выступае супраць іхных пазыцыяў, Тольяці, аднак, адзначае, што ён не ўва ўсім згодны і зь ліній кіраўніцтва КПСС. Ён, у прыватнасці, адзначае, што хоць італьянская кампартыя мае намер прыслаць сваіх дэлегатаў на падрыхтоўчую нараду 26 кампартыяў, якая павінна адбыцца ў сьнежанні гэтага году ў Маскве, але яна не падзяляе поглядаў кіраўніцтва КПСС што да неабходнасці склікання ў наступным годзе міжнароднае нарады кампартыяў. Адносна гэтага ў мэмарандуме гаворыцца наступнае:

«Мы возьмем актыўны ўдзел у падрыхтоўчай нарадзе. Аднак, мы далей сумляемся ў мэтазгоднасці склікання міжнароднай нарады — галоўным чынам таму, што на такой нарадзе, апрача кітайскай кампартыі, будуць адсутныя й шмат-якія іншыя кампартыі».

Тольяці далей падкрэслівае, што італьянская кампартыя згодна зь неабходнасцю палемікі зь кітайскім кіраўніцтвам, але ўважае, што палеміка павінна, папершае, вярнуцца ў канкрэтных паасобных пытаньнях, а, падругое, у такой палеміцы трэба ўнікаць узаемных зьяўлагаў і агульных месцаў. Апрача таго, ён адзначае, што трэба разабрацца ў прычынах узнікнення паважных разыходжаньняў паміж краінамі, у якіх перамагла камуністычная рэвалюцыя. Затым ён адзначае, што толькі пасля дакладнага вывучэння палажэння ў камуністычным руху, — вывучэння яго, паводля ягоных словаў, будзе вымагаць год ці нават больш працы, можна будзе заняцца разглядам пытаньня аб скліканні міжнароднай нарады кампартыяў. Такі пункт гледжання італьянскай кампартыі, — піша Тольяці, аднак:

«На справе праводзілася іншая лінія, і я асабіста не ўважаю вынікі цалкам карыснымі. Некаторыя (а можа і шматлікія) партыі хацелі-б, каб міжнародная нарада была скліканая ў найкарэйшы тэрмін, каб вынесці канчатковыя фармальныя прысуды, які-б быў дзейсным для ўсяго руху...»

Тымчасам, — працягвае Тольяці, — кіраўніцтва КПСС далей развівала сваю кампанію ў справе стварэння невялікіх раскольніцкіх групак і прыцягнення некаторых кампартыяў на свой бок. У сучасны момант такія групкі стварыліся ў пераважнай большыні краінаў і ўзнікла паважная пагроза, што будзе сфармаваны новы пракаітэйскі інтэрнацыянал.

Пераходзічы да заданняў, якія стаяць перад паасобнымі кампартыямі, Тольяці заклікае да адмовы ад дагматызму, заклікае да рэалістычнага погляду на існуючыя абставіны. Ён адзначае, што кампартыі ў многіх заходніх краінах абмяжоўваюцца чыста прапагандовай працай і ня маюць вырашальнага ўплыву на палітычнае жыццё іхных краінаў. У выпадку канчатковага расколу ў шэрагах камуністычнага руху, палажэнне кампартыяў, паводля словаў Тольяці, — яшчэ больш ускладніцца і ўсяму руху будзе спрычыненая паважная шкода.

Такі змест асноўных пунктаў перадсмяротнага мэмарандуму Тольяці.

Галоўнае значэнне гэтага мэмарандуму, у якім закранаюцца найбольш вострыя для камуністычнага руху ў цэлым і для кіраўніцтва КПСС асабліва пытанні — у тым, што ён напісаны чалавекам, аб якім Хрушчоў гаварыў, што ягоная смерць — гэта «цяжкая страта для камуністычнай Італіі, для камуністычнага Савецкага Саюзу, для камуністычнага ўсяго сьвету». І запраўды — у адданасці Тольяці справе камунізму сумлявацца хіба не даводзіцца. Таму можна цвёрда сказаць, што крытыка й прапановы, зьмешчаныя ў мэмарандуме, зусім шчырыя і ськіраваныя не на паслабленне, а, наадварот, на замацаваньне камуністычнага руху.

Што-ж прапануе, ці дакладней, чаго дамагаецца Тольяці? Ён дамагаецца адмовы ад застарэлых дагмаў і поглядаў на сьвет, ён дамагаецца праўдзівага і рэальнага стаўлення да рэчанысці, ён дамагаецца хуткай і канчатковай ліквідацыі рэшткіў сталінскай сыстэмы. Праўда, ён усяго не дагаворвае, аб некаторых рэчах ён гаворыць у завуляванай форме, але сэнс усіх ягоных выказваньняў вельмі ясны.

Узнімае пытанне: ці прыслушаецца кіраўніцтва КПСС да праўдзіва чалавека, якога яно ў ніякім выпадку ня можа падазраваць у варажасці?

*

Дасюль сталася ведамым, што савецкія кіраўнікі намагаліся ўгаварыць цяперашняга кіраўніка італьянскай кампартыі Лёно не апублікоўваць перадсмяротнага мэмарандуму Тольяці. Ня гледзячы на гэта, італьянская камуністычная мэмарандум апублікавалі і абвесьцілі яго сваёй палітычнай плятформай на будучыню. Адрозьніваецца мэмарандум быў апублікаваны ў Югаславіі, Іншыя краіны савецкага блёку некалькі дзён аб мэмарандуме нічога ня прыгадалі. У міжчасе мэмарандум нарабіў столькі шуму ў цэлым сьвеце, што Масква, праўдападобна, палічыла немагчымым прамоўчаць яго, і з тыднёвым спазьненнем апублікавала тэкст гэтага

дакуманту ў савецкай прэсе, праўда, бяз ніякіх каментароў.

Апублікаваньне «рэвізіяністычных» паглядаў Тольяці і асабліва сфармуляванай ім канцэпцыі «паліцэнтрызму» знайшло ўжо водгук у некаторых заходніх кампартыях.

У Даніі

Цэнтральны орган кампартыі, газэта «Лянд Ог Фольк», публікуючы поўны тэкст пасьмяротнага мэмарандуму Тольяці, адзначыла, што дацкая кампартыя згодна з большыней паглядаў, выказаных Тольяці. У прыватнасці, — гаворыцца ў каментары газэты, — дацкая кампартыя цалкам падзяляе тэзісы Тольяці, якія тычацца незалежнасці кампартыяў.

У Швэцыі

Старшыня кампартыі Гэрмансон заявіў, што, ня гледзячы на падпісаньне ейнымі прадстаўнікамі Маскоўскай дэкларацыі, кампартыя Швэцыі ня мае намеру бясспрэчна прытрымлівацца ўсіх тэзісаў гэтай дэкларацыі. Пры гэтым Гэрмансон зазначыў, што Маскоўская дэкларацыя прадугледжвала роўнасьць і незалежнасьць усіх кампартыяў. Паводля ягоных словаў, швэдзкія камуністы не ўважаюць умовы, падпісаныя ў Савецкім Саюзе, ідэальнымі. Дзёньні КПСС, — сказаў ён, — не зьяўляюцца заўсёды прыкладам для кампартыі Швэцыі.

Гэрмансон дадаў, што швэдзкая кампартыя ня прытрымліваецца думкі, што ўсе сродкі вытворчасці павінны перайсці ў рукі дзяржавы. Швэдзкія камуністы, — сказаў ён, — не прырачаюць супраць наяўнасці прыватнага сэктару ў эканоміцы краіны.

Закранаючы ўнутраную палітыку ўраду СССР, Гэрмансон заклікаў яго даць насельніцтву прыбалтыцкіх краінаў права на самавызначэнне. Апрача таго, — на ягоную думку, — савецкі ўрад павінен быў-бы даць насельніцтву магчымасьць свабоднага выезду заграіцу.

Абвестка

Выйшла з друку вельмі карысная ілюстраваная рэлігійная кніга «Сьвяшчэная Гісторыя Новага Запавету» у беларускай мове. Улажыў гэту кнігу-падручнік яшчэ ў Вільні кандыдат багаслоўя Сяргей Паўловіч. Абымае яна 152 бачныя друку з 24 рэлігійнымі малюнкамі. Усе трапіраў дванадзятых сьвятаў паданы ў славянскай і беларускай мове. Пана кніжкі 2,50 црнтаў. Кошт перасылкі аплатавае набыўца. Замоўленьні слаць на адрас:

Very Rev. A. Kryt
3517 W. 25th Street
Cleveland 9, USA

Валя Камоцкая знайшла ў сабе сілы падняцца і накіравацца да выхаду. Сьцяпан Мялешка праводзіў яе з трыбуны вачыма, аж пакуль яна не зачыніла за сабою дзьверы.

У Валіных вушах стала ціха-ціха, гарачыя сьлёзы апыклі ёй твар. На калідоры нікога ня было, толькі жанчына з распраналі зірнула на яе адным вокам, калі Валя выходзіла ўжо на двор з Галоўнага корпусу.

Праз колькі хвілінаў яна была ўжо у студэнткі Басі Цыпінай, што жыла тут-жа, за манастыром, ля Чыгуначнага маста, на кватэры свае сястры, жонкі другога сакратара ЦК КП(б)У. Валя ня то што сьбравала з Цыпінай, але любіла часамі заісьці да яе, паслухаць, як яна грае на раялі, папоркацца ў бібліятэцы, пабыць у сям'і (з Цыпінай жыла і яе старая маці). Асабліва Валя Камоцкая вычувала патрэбу ў людзях, калі ў яе было ня добра на душы, што-небудзь ня ладзілася. Адзіным прыстанішчам тады была кватэра Цыпінай.

Цыпіны сьнедалі й пасадзілі за стол і Валю. Валя нічога ня брала, адмаўлялася, а калі пачалі яе угаварваць, заплакала. У адказ на роспытты, Валя ўсё расказала пра Мялешку і пра выступленьне сакратара партарганізацыі (Цыпіна на сход не пайшла). Саромлячыся сваіх сьлёз, Валя вайсцера хустачкай вочы і перамяніла гутарку:

— Адкуль гэта у вас столькі набіта шкла?

Валя і не заўважыла, што амаль усе шыбы на вуліцу былі выбіты. Бася падвала Валю да вакна — праз вуліцу, якрз насупраць іхнага дому, ляжала грудай цэглы царква.

— Узарвалі, — растлумачыла Бася.

Валя толькі цяпер здагадалася, для чаго прыносіў у манастыр паперу і клей загадчык гаспадарчай часткі.

Толькі пасля абеда пачалася ў інстытуце заняткі. Валя хацела ня ісьці, але яе угаварыла Цыпіна. Ціха, нічога не запісваючы, сядзела Валя за столікам у першым радзе ад выкладчыка. Можна было падумаць, што яна уважліва слухае, але гэта было ня так. Выкладчык дыктаваў, той самы, якому Корзюк здаваў экзамен, як і заўсёды, тым-жа тонам, з тым-жа выразам у твары, гнусава напаміць цытаваў з Карла Маркса, Энгельса, Леніна, як-бы й запраўды нічога надзвычайнага ня здарылася, як-бы падзеі дня яго зусім ня тычацца — ні сходы, ні мітынгі, ні пагрозы, ні заклікі. Ён як-бы знаходзіўся па-за часам, або належыў гісторыі. Ён быў запраўды той Кантавай рэччу, сутнасць якой ён цяпер тлумачыў сваім слухачом. Як-бы не ўсьведамляючы сябе, аднак дакладна фармулюючы свае думкі, прафэсар хадзіў туды і сюды, спыняючыся то каля аднаго, то каля другога століку, за якімі вылучна сядзелі дзівічаты. Прафэсар такім парадкам падыходзіў да

Валі, кажны раз машынальна браў двума пальцамі пасмачку даўгіх ейных валасоў і паднімаў іх угору датуль, пакуль яны не канчаліся. Пасмачка падала і прафэсар адыходзіў, каб зараз-жа вярнуцца зноў і рабіць тое-ж самае. Гэта не магло ня выклікаць сьмеху. Даведаўшыся у чым рэч, прафэсар прасіў Валю выбачыць яму. Валя выбачала яму смутным схіленьнем галавы.

На адным з перапынкаў у Малую залю корпусу ўнеслі труну з цэлам прафэсара Барызьўскага. У гаровай варце стаялі студэнты. Пастаяўшы колькі часінаў перад сваім прафэсарам, яны, зьменьваючыся, адыходзілі ад труны, каб уступіць месца для іншых.

А пятай гадзіне ад Галоўнага корпусу да самай Камароўкі пацягнулася, як дэманстрацыя, пахавальная працэсія. Наперадзе, адразу перад чорным катафалкам, інстытуцкая аркестра грала сумна-жалобныя мелодыі з тугой па вечнасці. Валя Камоцкая ішла таксама, «хаваць сябе», як яна думала. Да Ваенных могілак было далёка і гразка. Наперадзе Валі сігаў выкладчык дыямату, высачэйшы за ўсіх і ў пэнсэ. Задраўшы галаву, як жаўнеры на перадазе, ён перастаўляў ногі і некаму наступаў на пяты. Той «нехта», як відаць было, напачатку цяпеў, намагаўся ісьці барджэй, але яму ня было як, і ён, нарэшце, як-бы прасячы ратунку, азірнуўся назад — Валя Камоцкая пазнала ў ім Янку Купалу з кастылем на плячы.

7.

Не сьпяшаючыся, Валя адна спускалася на сходах з трэцяга паверху ў касу. Якімі трыма ступенькамі вышэй за ёю ціха кльпаў Сьцяпан Мялешка і зь нейкім затоеным дыханьнем глядзеў на яе ззаду: і ногі, і стан, і сіняя блузка на ёй страшона падабаліся яму. Гледзячы зьверху на яе, ён думаў, якая яна ўсё-ткі прыгожая і прывабная. Такой зграбнасьцю надзяляла яе прырода, што яна мусіла-б быць нечым надзвычайным па характары, а не такой бязьлітаснай, якую яна ёсьць на самай справе. Але гэта ніколі не зьмяніла яе вартасці у вачох Мялешкі і ён хацеў яе да няпрытомнасці. Ды ён ведаў, што ён не падабаецца ёй: ён ня прыгожы і ёй не раўня. Але ён, як ніхто, адчувае прыгожасць, ня так, як Раман — прыгожыя мужчыны ня ўмеюць ацаніць жаночага характава і ўсяго іхнага прывабства.

Валя адчувала сьпінолі, што нехта за ёй ідзе, чакала, што яе хутка абгоняць, але той, хто мусіў-бы ўжо зраўнацца зь ёй, відаць, назнарок марудзіў, і Валя аглянулася — толькі тады Мялешка хутка абмінуў яе.

Да касы стаяла ўжо вялікая чарга — як звычайна, кажны хацеў атрымаць стыпэндый хучэй, тым болей, што сягонья

ўпершыню за колькі год ува ўсіх крамах сталіцы прадаюць бяз карткаў хлеб, чорны і белы — па два і чатыры рублі за кіле.

Камоцкая усё роўна была-б апошняй і ўчаргу таму не станаўлася, разглядала кніжкі на выставе, што была тут-жа, недалёка ад касы. Гэта была пераважна выстаўка мастацкай літаратуры: Купала, Колас, Александровіч, Чарот, Галавач. А вось невядомы ёй аўтар Юрка Лявонні з сваім новым зборнікам вершаў «Стала і мужна». Злучнік «і» яна прычытала не адразу — ён быў назнарок некім замазаны і ў яе выходзіла не «Стала і мужна», а «Стафа мужна». Пры гэтым нешта калнула ў сэрца, нешта звалася ўнутры трывогай і жырсяліў. Але гэта ўсё было толькі мімаляўным, і Валя падыйшла да вялікага вакна, дзе на падвакольніку заўсёды кляў паштар лісты для студэнтаў. Камоцкая нічога не чакала для сябе і толькі зь цікавасьці разглядала новую пошту. Аж не паверыла сваім вачом, калі наткнулася на ліст «Корзюку, Раману Саваставічу». Доўга думала, узяць ці не, і посьле ваганьня ўткнула ліст у кішаню, паднялася аж на чацьверты паверх-паддашша, дзе канчалася лесьвіца невялікай пляцоўкай і дзе яна, бывала, сядзела з Раманам на крэсьле, невядома кім прынесеным сюды. Тут можна было спакойна прачытаць ліст да Рамана. Як выявілася, пісаў да яго з Варкуты Мікола Саланевіч, якога забралі яшчэ ў мінулым годзе з трэцяга курсу, быццам за тое, што той абараняў на занятках антымарксісцкую тэорыю аўтагенных вобразаў Пераверзева, згодна якой, напрыклад, пісьменьнік-спадарожнік ня можа стацца пралетарскім пісьменьнікам. Канкрэтна Саланевіч ня верыў у магчымасьць перабудовы Кузьмы Чорнага: буржуазна-нацыяналістычная «аўтагеннасць» апошняга ніяк не перадалася-б у творы ўсім пэрсанажам.

Праўду кажучы, Саланевіча арыштавалі ня ў Менску, а ў Прапойску, куды ён паехаў настаўнічаць, ня скончыўшы інстытуту. У Прапойску Саланевіч многа піў, але здзіўляў усіх сваімі нязвычайнымі здольнасцамі: і ў музыцы, і ў пэзіі, і ў ваўсім чыста, за што ня браўся. Выкладаў у старэйшых класах дзесяцігодкі беларускую літаратуру, якую добра ведаў і дзела яго рэдка калі рыхтаваўся да выкладаў. Аднойчы прадстаўнікі з райано і з гаркому партыі захацелі пабываць у Саланевіча на выкладах. Яны зайшлі ў класу ў часе перапынку, калі Саланевіч быў у настаўніцкай, і селі ззаду. Саланевіч, нічога ня ведучы аб гэтым, п'яны, увайшоў у класу бяз ніякіх нататак. Угледзеўшы гасьцей, зьбянтэжыўся, але ўсё-ткі паведаў, ня гэтулькі вучням, колькі прадстаўніком, што гутарка будзе пра Купала. Хоць Купалы ў праграме й ня было цяпер, тым менш Саланевіч наважыўся гаварыць мя-

Да ўгодкаў акупацыі савецкай арміяй Заходняй Беларусі

25 год таму, 17-га верасня 1939-га году, Чырвоная Армія перайшла тагачасную польска-савецкую граніцу на ўсім працягу яе — ад Дзвіны да граніцы з Румыніяй, Савецкія дывізіі ўвайшлі на тэрыторыю былой Заходняй Беларусі і Заходняй Украіны, што знаходзіліся тады пад Польшчай, і за некалькі дзён акупавалі іх аж да дэмаркацыйнае лініі, вызначанай загады ведамства паглядзення між Гітлерам і Сталінам, якое ўвайшло ў гісторыю пад назовам пакту Рыбнтроп-Молатаў.

Затрымаемся на самых падзеях, што пачаліся 17-га верасня 1939-га году і на аснове іх з гледзішча інтарэсаў беларускага народа.

У прамове Молатава, сказанай ім праз радыё ў той час, калі дывізіі Чырвонай Арміі пераступалі былую савецка-польскую граніцу, падаваліся абгрунтаваныя гэтага кроку савецкага ўраду. Молатаў сказаў тады, што Польшча прайграла вайну зь Нямеччынай і як дзяржава, фактычна, больш ня існуе. Каб ратаваць братнія народы — заходніх Беларусі і заходніх Украінцаў ад узнікаюча хаосу пры ваенным палажэнні, Савецкі Саюз паставіў «падаць ім братнюю руку» і «вызваліць іх ад прыгнёту польскіх абшарнікаў і капіталістаў». Амаль тое самае паўтаралася ў масавых лістоўках, сьвіданых з самалётаў у тую нядзелю 17-га верасня 1939-га году над тэрыторыяй Заходняй Беларусі і Заходняй Украіны.

Ад таго часу словы «вызваленне» і «паданне братняй рукі» амаль ня зыходзілі з вуснаў савецкіх прапагандыстаў, з шпальтаў савецкай прэсы. Жыхаром гэтак званых «вызваленых» тэрыторыяў увесь час убівалі ў галовы, як павінны яны быць шчаслівымі, што Савецкі Саюз «вызваліў» іх ад польскіх паноў і капіталістаў.

А што-ж самое жыхарства? Як яно глядзела на гэты падзеі ў першыя дні гэтага «вызвалення»?

Зразумела, калі глядзеў на гэта павою, але ў асноўным сярод беларускага насельніцтва Заходняй Беларусі можна было назіраць тры розныя групы. Тая, што жылі менш-больш у дастатку, ці то маючы свае, хоць-бы і сярэдніх памераў, гаспадаркі, ці працуючы ў вольных прафэсіях — адразу-ж няпрыкільна пачалі глядзець на «вызвольнікаў», хоць гэтага і не адважыліся выказаць ці адкрыта дэманстраваць. Менш зможныя сяляне, работнікі-спэцыялісты, дробнае мяшчанства, фактычна, як кажуць, «што будзе ўсім, тое і нам». Але даролі значная частка насельніцтва ці то з радасцяй, ці, прынамся, з прыхільнасцяй, сусурэла падзеі 17-га верасня 1939-га году. Былі вёскі, дзе чырвоная армія прымаўлі з кветкамі, будавалі адмысловыя прывітальныя брамы, удэкараваныя кветкамі і чырво-

нымі сьцягамі. Праз такія брамы праходзілі чырвонаярмейцы маўкліва, часамі зь гіранічнымі ўсьмешкамі. Калі сляне частавалі іх яблыкамі, грушамі ці малаком, яны адмаўляліся: «Ня трэба, мы маем самі ўсяго ўдоволь!»

Узнікае пытаньне, ці ў такіх выпадках гэта было запраўды шчырае вітаньне? Так, запраўды! Бо нельга забывацца ў якіх абставінах жыло насельніцтва Заходняй Беларусі пад тагачаснай польскай уладай.

Папершае — з гледзішча нацыянальнага, Нацыянальнае жыццё Беларусаў было прыдушанае паліцыйнай адміністрацыяй. Кажнае неасцярожнае выяўленьне беларускасьці гэтага адміністрацыя разглядала, як выяўленьне пракамуністычных ці проста камуністычных сымпатыяў. Беларускае школьніцтва было амаль цалкам зьліквідаванае. Беларускае прэса і выдавецкая дзейнасць вісела, як кажуць, на валаску. Ува ўсталяваных беларускай мова не дапушчалася. Наславы ў Заходнюю Беларусь польскі адміністрацыйны элемент і гэтак званыя «асадыкі» — польскія каліяністы, якім тут прыдзелялі найлепшыя землі за заслугі ў змаганні за Польшчу — усе яны глядзелі на Беларуса, як на чалавека ніжэйшага, другой катэгорыі. Гэтым самым адказвала ім і беларускае насельніцтва. Ува ўсіх галінах праводзілася паліянізацыя.

А тымчасам савецкая прапаганда грывела аб беларускіх нацыянальных дасягненьнях у БССР. І каго зь Беларусаў пад Польшчай у той час не магло гэта захапляць, Аб салавецкіх ці сібірскіх лягерох, аб разгроме беларускага нацыянальна-культурнага будаўніцтва ў БССР шматлікі не хацелі верыць, уважваючы гэта за буржуазна-капіталістычную прапаганду. Гэта быў нацыянальны аспект.

А цяпер вось аспект сацыяльна-эканамічны. Вёска была перанаселеная, бо ня было магчымасьці адыхоу працоўнай сілы ў прамысловасьць, якой, у запраўднім значэнні гэтага слова, у Заходняй Беларусі ня было. У выніку — нармальны гаспадаркі дзяліліся на што раз меншыя, на штораз драбнейшыя — нарасталала сялянская беднота. А побач гэтых бедных гаспадарак ляжалі тысячы гэктараў зямлі, што належала абшарнікам, ці, як іх называлі — паном. Польская дзяржава распрацоўвала праекты зьмянячай рэформы, але на гэтым фактычна, і заставалася, што — толькі распрацоўвала.

А ізноў-жа побач савецкая прапаганда грывела аб росвіцке калгаснае сыстэмы ў Савецкім Саюзе, грывела аб тым, што заміж вузенькіх палеткаў і плугоў, калгаснікам належалі неабсяжныя працы зямлі з мадэрнай сельскагаспадарчай тэхнікай.

І ці-ж дзіва, што шмат малазямельных сялян і батракоў захапляліся гэтым? Толькі старэйшыя гаспадары, як

заўсёды — асьцярожныя, маўкліва вяслоўвалі ўсё гэта ды таксама асьцярожна адказвалі: «Пачакаем — пажывем — пабачым».

Шмат чакаць не давялося. Праз тыдзень пасля «вызвалення», з крамаў, заваленых дастоль таварами, зьніклі рэшткі. Што выкупіла мясцовае насельніцтва, а што раскупілі чырвонаярмейцы.

Насельніцтва Заходняй Беларусі пачало знаёміцца з даўжэзнымі чаргамі ля невялікае колькасці новаадкрытых ужо савецкіх крамаў. Але яшчэ вялікага гора ня было, кажны меў нешта ў заўпасе. А падрогое, савецкія прапагандысты, якім на мільнях адкрыта ставілі пытаньні, чаму няма тавараў у крамах, адказвалі, што «транспарт перагружаны забяспечаннем Чырвонай Арміі, якая вас вызвала. Яшчэ пару тыдняў — і ўсё наладзіцца». Народ яшчэ верыў і стараўся гэта разумець.

Але вось пачалі папярэцца чуткі, што былыя беларускія вязьні польскіх турмаў і канцлягераў, як Картоўская Вярхоў, што змагаліся пад Польшчай за правы беларускага насельніцтва і часта былі сябрамі калішняй Камуністычнай партыі Заходняй Беларусі, гэтыя людзі, якія так пацярпелі ад польскай улады, раптам — арыштаваныя савецкімі органамі. І хутка сьляды да іх загінулі. Гэта народ ня мог зразумець. Гэта было штосьці зусім новае, незразумелае. Далей прыйшлі арышты, вывазы ў Архангельскую вобласць, Казахстан, Сібір. Насельніцтва ня шукала больш адказаў на пытаньні: чаму? за што? Яно прыціхала. У Заходняй Беларусі пачала ўкарання савецкая ўлада.

«З далучэннем Заходняй Беларусі да БССР — споўніліся адвечныя жаданьні беларускага народу аб'яднаць у сваёй адзінай дзяржаве ўсе беларускія землі», — так гаварыла савецкая прапаганда ў той час, так яна гаворыць і цяпер. Як-жа гэтыя жаданьні «споўніліся»?

Пасяля акупацыі Чырвонай Арміяй Заходняй Беларусі і Заходняй Украіны была польская граніца паміж імі і Савецкім Саюзам далей заставалася зачыненай. Людзі дзівіліся, але толькі пазней даведаліся і зразумелі прычыну гэтага. Яна наступная: адчыніць тады адразу граніцу для вольнага руху насельніцтва — гэта азначае-б паказаць перад падсавецкім насельніцтвам БССР паколькі жыццё ў Заходняй Беларусі пад капіталістычным рэжымам было ўсё-ж свабоднейшым і лепшым, чымся ў Савецкім Саюзе. На пытанні жыхароў Заходняй Беларусі, аб прычынах далейшага існавання гэрметычнай граніцы паміж БССР і Заходняй Беларусі, савецкія прапагандысты адказвалі, што маўляў, мы вас вызвалілі, але гэта ня значыць, што мы вас далучаем да БССР. Гэта, маўляў, справа ваша. Як вы хочаце далучыцца да БССР — дык та-

ды і граніцу зьліквідуем. І гэтыя словы паўтаралі тысячы хутка прысланых сюды савецкіх прапагандыстаў. У запраўднасці-ж гэтая граніца была патрэбная да таго часу, пакуль не адбудзецца гэтак званая «ўраўнілаўка», гэта значыць — пакуль узровень жыцця насельніцтва Заходняй Беларусі ня зьнізіцца да ўзроўню жыцця падсавецкіх грамадзян БССР.

Адбыліся выбары. У выніку іх было склікана гэтак зване Народнае Сабраньне Заходняй Беларусі ў Беластоку 2-га лістапада таго-ж 39-га году. Гэтае Сабраньне выказалася за тое, каб праціць Вярхоўны Савет СССР далучыць Заходнюю Беларусь да БССР. Выбраная дэлегацыя перадала гэтую просьбу Вярхоўнаму Савету СССР, які згадзіўся «задаволіць жаданьні» насельніцтва Заходняй Беларусі. Заходняя Беларусь афіцыйна была далучаная да БССР. Зразумела — гэта была толькі камэдыя; савецкаму ўраду трэба было перад сьветам паказаць на колькі ён легальна і згодна з правымі нормама ладыходзіць да разьвязвання тэрытарыяльных і нацыянальных праблемаў. Маўляў, як народ пастановіць — так і мы зробім. У запраўднасці-ж лёс Заходняй Беларусі і Заходняй Украіны быў вырашаны ўжо падпісаным у Маскве пактам Рыбнтроп-Молатаў, падобна як і быў вырашаны тады лёс прыбалтыцкіх рэспублік — Літвы, Латвіі і Эстоніі.

З другога-ж боку адзначым, што далучэнне Заходняй Беларусі да БССР для беларускай нацыі было зьлівшчам пазьбегнутым. Гэтым актам яшчэ адна част-

ка беларускай тэрыторыі была далучаная да асноўнага ядра Беларусі.

У горы ці шчасьці, у будоце ці дэбра-бшыце — нацыя зьліўца адзінкай непадзельнай. Нацыя — гэта жыць арганізм, а не абстрактнае паняццё. Дзяліць яе на часткі, як гэта было зробленае з нацыямі беларускай і украінскай у часе Рускай умовы 1921-га году — гэта злачынства. Сяньня мы зьяўляемся сьветкамі вялікіх трагедіяў усюды там, дзе з палітычных і дыпламатычных меркаваньняў адна нацыя падзелена палітычнымі граніцамі на пасобныя часткі. Дастаткова глянуць на Карэю, Ветнам, ці Нямеччыну.

Адначасуць 25-годзьдзе далучэння Заходняй Беларусі да БССР, савецкай прапаганда зноў узносіць хваласьпевы камуністычнай партыі, якая, маўляў, «аб'яднала ўсе беларускія тэрыторыі ў адзіную беларускую дзяржаву». Ці — запраўды ўсе? А што сталася зь беларускай Смаленшчынай, Віленшчынай, Беласточчынай, не гаворачы ўжо аб іншых пагранічных беларускіх землях, прагандляваных савецкімі ў карысьць іншых рэспублік? Пакуль гэтыя тэрыторыі застаюцца вонках БССР, камуністычная партыя і савецкі ўрад ня маюць абсалютна ніякіх падставаў цвердзіць, што ўсе беларускія землі аб'яднаныя ў беларускую дзяржаву.

Затое кажны Беларус можа сказаць словамі народнага паэты Якуба Коласа: «Нас падзялілі, хто? Чужаніцы! Цёмных дарог махляры! К чорту іх межы! К д'яблу граніцы! Нэшы тут гоні, бары!»

А. Г.

«Трывога ў лесе»

(Заканчэньне з 5-ай бач.)

насьці гораў і сам паступова поўніць сузыральным одумам. Ён перабраў у памяці ўсё, што з ім адбылося за гэтую нязвычайную ў яго жыццё ноч, згадваў рысы тых добрых людзей у лесе, ласкава якіх яму даваўся выйсці з тае пасткі, аднавіў у сваёй уяве абраз таго, як ён тады ў лесе стаў паміж двума павадзірамі і ня ведаў, за якім ісьці, калі кажны зь іх сьцьвярджаў немым голасам сваю рацыю. Згадаў той зырк адбітак сьвятла, што быў пасланы назад з дрэва кожнымі вачыма, і першы сутык вачой з фаравым пражэктарам, якім з Клірынг станцыі давалі яму знаць, дзе ляжыць ягоны ратунак, прыгадаў гэтым сустрачу з сябрамі, Глыбокая ўдзячасьць за чалавечую спагаду тузала яго грудзі і поўніла бязмернай цяплай адноўленай лучнасьці з людзьмі, гэтым прыгожым сьветам, у сузыральні і сутыку з якім ён вычувае сваё прызначаньне і шчасьце.

Перад невялікім драўляным мастком машына запыніла свой хуткі розьбег. Хлапец за рулём паказаў на раўчучок далавах і назваў яго пачаткам Гудзона. Явон ізь здзіўленьнем прыпаў зрок да гэтае, такое лагоднае тут, малосенькае й мірнае рачулікі, прыслухоўваўся да ейнага дурнашня. Ён доўга праводзіў яе самотна-разьвітальным паглядом, пакуль яна ня зьнікла ў раніш-

няй шэрані. Яму было прыемна думаць, што вась як гэты ручаёк з чыстае крыніцы, папоўнены пазней на сваім шляху на поўдзень сотнямі іншых рачунаў, прыдзе ў Нью-Ёрк вялізарнаю поўнаводнаю Гудзонавай плыньню, гэтаю у ягоным лесе сявіянішні і ўсе іншыя штодзённыя падзеі твораць адзіны шырокі струмень, імя якому — жыццё. І чым больш неспадзяванак і нечаканасьцяў пасылае чалавеку ўсявышні, тым большую паўніну жыцця ён дазнае.

Жывеш ня вечна, чалавек, Перажыві-ж у момант век!

Ён вычуваў, як ад радаснага ўтрапення ягонага душа пусьціла ён скокі, а вусны міжвольна складалі ўдзячную песню ў славу зямных дазнаньняў чалавека.

Жыві і цэльнасьці шукай, Аб шырыні духовай дбай! Памагаў яму ў гэтым паэта красы.

І Явон ужо ня чуў буркатні матору, шумачэньня стрэчнага ветрыка. Ягонаму зроку адчынілася шпрокая, заліваная ўжо наступам прэрыстага сьвятла, неабдымная воддаль. Яна клікала яго зноў на ўзлоньне палёў і лясоў, да чыстае крыніцы жыцця і шчасця. І злавалася, што прырода ўва ўнісон паяла зь ім сугучную песню ў славу сонцу, раныці й красаваньню.

Уладзімер Глыбіны

ноўна пра Купалу — свае здольнасьці выкладчыка і сваю эрудыю ён спадзяваўся выявіць на Купале. Ды не паспеў Саланевіч сказаць і першага сказу «Іван Дамінікавіч Луцэвіч нарадзіў...», як нутро Саланевіча зрадлива выкінула на стол, за якім ён стаў, усё, што ён выпіў і чым закусіў. На той-жа дзень Саланевіча арыштавалі і накіравалі ў Менск. Цяпер у лясце да Корзюка, за якім яго зьвязвала дружба, Саланевіч прасіў прыслаць яму... гальштук. Камоцкая чытала далей, што ён жыве ў лягера вельмі добра, што ўсяго зь яго хапае, лепей і быць ня можа, толькі вась не стае адной зьробнай рэчы — гальштуку. Спачатку гэтай алегорыі Валя не разумела, а потым здагадалася з далейшага тэксту — гальштук сымбалізуе сабою самагубства. Значыць, жыве Саланевіч так, што лепей было-б яго павесіцца. Так дасьціпа Саланевіч паведаміў аб сваім жыццё-быцці на Варкуце.

Камоцкая парвала на дробныя кавалачкі ліст Саланевіча і зноў спусьцілася ўніз. Ля касы было толькі некалькі чалавек і Валя стала за імі. Касір доўга шукаў у ведамасьці Валінага прозьвішча і ўсё не знаходзіў, а Валя, стоячы ля вакна, думала, што ўжо можа й ступэндзі болей няма для яе. Касір падняўся з крэсла і выйшаў, як ён сказаў, на чыніку ў канцелярыю. Прайшло добрых пяць часінак, а касіра ўсё ня было, і гэта яшчэ болей устрывожыла Камоцкую. Нарэшце, касір прыйшоў, сказаў, што ўсё ў парадку і выдаў Камоцкай ступэндню, адлічэньшы пяць рублёў на самаабкладаньне.

Валя Камоцкая не пайшла ў манастыр, а да Васі Цыпінай. Тая адразу тынула ей ліст ад Рамана Корзюка і ўпінчула яе ў сваю спальню, жартліва сказаўшы, што яна ня хоча бачыць Валіных сьлёз. А сама стала зачэсваць рыжыя, як полымя, і даўгія валасы. Ззаду яны даходзілі аж да пояса. У лостры віднеліся Басіны голыя грудзі і шыя, усееяны ўсцяж няпрыемным, як у курапы, рабацінем. Рабаціне-плэмы рухаліся ад кажнага ўзмаху рукі і гралі чашуёю. На твары сядзеў здаравяка-нос зь вялікай валасатай бародаўкай на канцы. Адылі гэта не парашкадкава Цыпінай быць задаволенай сабою, яна расчэсвала і расчэсвала сваю гордасьць — валасы, шльня углядаючыся ў лостра. Радасная і ўсхваляваная, яна чакала з хвіліны на хвіліну Пятруся Шыракова і канечна хацела, каб ён застаў яе ў такім выглядзе.

На парозе паказўся Пятрус Шыракоў з папкаю пад пахай. Бася накінула на яго жартліва, а пацалаўшы яго у пухлую шчаку, ашчаперыла яго, абдаючы яго залацістым агнём пішнага валосы. Пятрус вызваляўся з рук Цыпінай, вы-

кручваўся, пакуль не распыліся на падлогу сыпаньня аркушы паперы з папкі. Шыракоў ажно быў раззлаваўся, але на просьбу Басі, усё-ці пацалаваў яе сваёю расьсечанай наўкось губою. Хутка яны расьселіся на дыване, і Шыракоў хацеў быў чытаць Басі сваё новае, як ён казаў, бытавое апавяданьне. Але Бася, пакаўшы свой падбародавік на плячо Шыракова, перапыніла яго:

— Ты ведаеш хто ў нас? Ня ведаеш? Мой кавалер? Спалохаўся цябе і схавалася ў маёй спальні. Хадзі — пакажу!

Цыпіна пацалула за руку Пятруся ў спальню, а зь яе якраз ужо выходзіла Камоцкая.

— Ня выйшла, тваё шчасьце, — смяючыся, сказала Бася Шыракову і запыталася ў Валі:

— Збег? Дзе ён? І чаго гэта ён надумаўся пасылаць лісты на мой адрэс?

— Ня ведаю.

— А што ён піша?

— Нічога. Тры радкі ўсяго.

— Дзе-ж ён, пытаюся — у бацькоў?

— Ах, ведаеш, Бася, як-жа ён можа быць у бацькоў!

Цыпіна спакмела, што Камоцкая ня хоча гаварыць аб Раману і запрапанавала ей застацца послухаць апавяданьне Пятруся, але Валі, выбачыўшыся, пакінула іх адных, ведаючы, што калі Цыпіна запрашае, значыць — ад запрашэньня трэба адмовіцца.

«Прыездзь, калі можаш і хочаш пабачыць мяне, на тое самае месца, дзе мы былі з табою, як ішлі на Польшчу» — думала Валя аб прачытаных радках у лясце Раманавым, пакідаючы Цыпіну.

«Прыездзь, калі хочаш і можаш... Як я магу? Зусім не магу? Гэта-ж ты добра ведаеш і сам, але прасіш. Зьявіўся, га? Я так і ведала. «Калі можаш»? Магчымасьці ў мяне ніякай, ёсьць толькі адно хаценьне і яно мяне зацягне нямаведама куды.

Камоцкая, зразумела, была рада хоць якой-колей магчымасьці пабачыцца з Раманам, учора яна думала, што ўжо страціла яго, а тут, глядзі, яшчэ адной спакусай болей.

Як-жа мне дабрацца да «таго самага месца»? Тады гэта было проста і лёгка — яны ішлі абі ісьці, абы куды, вясёлыя, абы толькі наперад, праз ноч і ціш, поўныя хаценьня, цягі адзін да аднаго, то была запраўды вандрука «на крайначы». Гледзячы на зоры, Раман вёў яе тады «У Польшчу», і запраўды яны дайшлі тады мала не да самай заставы. Ця-

пер ёй трэба ісьці адной, і яна баялася гэтага кірунку на Польшчу.

Валя Камоцкая чула — закружылася пад ёй зямля, усё, як назнарок, пайшло наўсуперак ейнай асабістай выгоду: і тое, што яе дапытвалі, і тое, што Мялешка назваў яе прозьвішча на сходзе, і той галоўны факт, што яна заадно з Раманам, і навет тое, што касір ня выдаў ёй адразу грошай. Камоцкая вычувала, што Раман разьдзеліць лёс Саланевіча, што, апынуўшыся на нейкай сваёй, фатальнай дарозе, ён ня мінуха ўцягне і яе ў сваю арбіту. Усё гэта яна ўжо добра ўсьведамляла цяпер, але ведала — ня вярнешся. Каб навет і былі якія-небудзь шляхі да адступленьня, яна не певярнула-б на іх. Ёй таксама наканава на сваё, як і Раману. І Камоцкая навет ішла далей — ейны шлях прадбачыны нейкай вышэйшай сілай, самім космасам, як і шлях Корзюка. Як і Раман — яна чалавек з місіяй. «Ніхто з граніц сваіх ня выйдзе», пацяшала яна сябе. Таму сваё прызначэньне, хоча яна, ці ня хоча, мусіць споўніць. У гэтым «споўніць» былі для Валі і насалода, і боль, і шчасьце. Адно было толькі ў гэтым няўцешлівае — ці разумее Раман супольнасьць, наканаваць яго і ейнай долі? Адказ на гэтае пытаньне у Валі выходзіў заўсёды адмоўным. І яшчэ было адно балочае месца: гаговая споўніць, спаўняючы ўжо сваю «долю», Валя не магла споўніць практычна-змянога хаценьня сваіх бацькоў: выйсці ў людзі праз навуку. Не магла, бо навука ня йшла ў пары з ёю, зь ейнаю «доляй», ды й навука — гэта нншчасьце: каб яна сядзела у бацькоў на зямлі, не пайшла ў гэтую навуку, усё можа пайшло-б пайшчаму, хоць яна і ўсьведамляла, што ўжо й тая зямля перакуленая ўгору дном і болей не ратуе, што ў спакойны, атулены лясамі быт зямлі уварвалася грозная, разбуральная сіла. Адвеку чамусьці так на нашай зямлі, што людзі, якія пайшлі ў навуку для сябе і для зямлі свае, ніколі не скарыталі з навуцы, а толькі цяпелі дзеля яе. Усё гэта Камоцкая хутчэй адчувала пры дапамозе свае «долі», чым зразумела. Яна ня была ніколі такой разбурэнай, ніколі не падавалася сваёй збытнасьці, усе ейныя практычныя здольнасьці прытупіліся і яна не хацела абараняцца, рада падацца свайму вышэйшаму прызначэньню. Такі настрой у яе пачаўся з часу, калі яна йшла «хаваць сябе» на Ваенныя могілкі.

«Прыдзі, калі хочаш і можаш, пабачыць мяне. Помніш нашае «трошчакі»? — сьвяціліся ў Валінай душы словы Раманавых запросінаў. (Працяг будзе)

Шостая сустрэча Беларусаў Паўночнае Амэрыкі

(Закачэньне з 3-ай бач.)

Кангрэсавы Камітэт захацеў падставіць нагу Сустрэчы й зарганізаваў сваю асобную ўрачыстасьць у адпачынаковым рэсорце «Менск». Былі й іншыя няспрыяльныя абставіны, як, напрыклад, утруднены даезд да Нью Брансвіку й Саўт Рывэр пры надзвычай загрузаных рухам дарогах ў сувязі з вялікім «вікендам» і сусьветнай выстаўкай у Нью Ёрку.

Вольш істотным аднак былі свае, беларускія перашкоды. Над імі задумваўся не адзін удзельнік Сустрэчы і пытаўся: Калі Беларусы навуцацца шанавань сябе, сваіх суродзічаў, беларускія арганізацыі, права, старту тэтых арганізацыяў? Калі яны вырастаць грамадзка й зробицца талерантнымі й выразумельнымі ў дачыненні да іншых думаючых суродзічаў і іхных арганізацыяў? Калі-ж знойдуць яны modus vivendi да разумнага й плённага супрацоўніцтва на карысьць супольнай, агульнай беларускай справы? Калі яны ськіруюць на карысьць гэтай справы тую энэргія, якая марнуецца ў нутраных непаладках? Над гэтымі пытаннямі мусіць задумацца кожны Беларус.

Усё-ж, ня глядзячы на няспрыяльныя абставіны, якія, здавалася, маглі-б спрычыніцца да няўдачы Шостай Сустрэчы Беларусаў Паўночнай Амэрыкі — сустрэча гэта была вельмі ўдалай і прайшла зь вялікім удзімам. У сяброўскай атмасфэры, пры шчырай гасьціннасьці гаспадароў, Сустрэча выканала свае заданьні на сто працэнтаў. Лік удзельнікаў быў ня менш пяці сотняў ды рэспрэзэнтаваў усе вядомыя ў Паўночнай Амэрыцы беларускія асяродкі, а навет і меншыя зь іх, дасюль незнаныя, як Каньктыкат, Масачузэс, Пэнсільванія, Дэльвар, Мэрылянд, Прамовы й даклады былі на высокім узроўні, а багатая мастацкая частка вызначалася высокім культурнай. Сустрэча магла пахваліцца й добрай, прадуманай арганізацыяй, за што

належыцца вялікая падзяка арганізатарам і гаспадаром.

Шостая Сустрэча Беларусаў Паўночнае Амэрыкі зрабіла вялікі ўклад у нутранае жыцьцё беларускай эміграцыі. Тут было разгледжана й прадэманстравана шмат пытанняў з нашага грамадзкага, культурнага й палітычнага жыцьця як фармальна, так і ў прыватных гутарках. Тут былі падагульнены нашы дасягненні грамадзка, культурныя й палітычныя, а таксама асабістыя ўдачы; тут былі абмеркаваныя й планы далейшай працы. Удзельнікі замацавалі старыя й навізвалі новыя знаёмствы й сяброўскія адносіны.

Шостая Сустрэча мае й вялікае палітычнае значэньне. Яна узмоцніла нашы БНР-аўскія ўстоі. Удзельнікі Сустрэчы правалі рэзалюцыю, якая вывіла на ўсё свабоднае беларускае эміграцыі, пратэст супроць гвалтаў чырвонае Масквы над панявольным беларускім народам. Пратэст гэты пойдзе ў вадпаведныя органы Задзіночаных Нацыяў і ў рознамоўнае прэсу.

Шостая Сустрэча пакінула значны водрук і ў палітычных колах Задзіночаных Штатаў. Доказам гэтага ёсьць прывітаньні 60-ці выдатных амэрыканскіх палітыкаў — сэнатараў, кангрэсмануў, губэрнатаруў і мэраў гарадоў.

Удзельнікі Сустрэчы разбегаліся ў свае дамы з чыстым сумленьнем і задавальненьнем, што выканалі свой грамадзкі й нацыянальны абавязак, што пабачылі шмат чаго новага, а перадусім сваіх знаёмых і сяброў ды карысна й прыемна правалі час разам зь імі.

Аказалася, што беларуская незалежніцкая эміграцыя — гэта моцны і здаровы арганізм. Ніякія няспрыяльныя абставіны ці нават дывэрсіі ня могуць стрываць ці зьмяняць ейнага нацыянальнага жыцьця й працы.

В. Ж.

Высьвячэньне будынку БАПЦ ў Нотынгам

У нядзелю 9-га жнівеня гэтага году Царкоўны Камітэт БАПЦ у Нотынгам запрасіў праваслаўных Беларусаў Вялікае Брытаніі сабрацца ў Босфорд (прадмесьце гор. Нотынгам), дзе адбылася ўрачыстасьць высьвячэньня будынку Беларускае Аўтакефальнае Беларускае Царквы. Высьвячэньне правёў айцец Янка Абабурка — настояцель БАПЦ Царквы.

Ужо раніцай можна было заўважыць прыбыцьцё вернікаў і гасьцей з ваколіцаў і іншых беларускіх асяродкаў краіны. Найбольшай была група з беларускага асяродку гораду Манчэстар.

На высьвячэньне прыбылі таксама беларускія прадстаўнікі з гарадоў Вірмінгам, Брэдфорд, Лёндан, Манчэстар і інш.

Трэба зазначыць, што мясцовасьць, дзе знаходзіцца царква — вельмі прыгожая. Сам будынак зьяўляецца маемасцай Гарадзкае ўправы гораду Нотынгам, але на просьбу Царкоўнага Камітэту, Гарадзкая ўправа адпусціла яго на карыстаньне Беларусаў. Патрэбна было шмат працы, каб абсталяваць будынак пад царкву. Усю гэтую працу выконвалі мясцовыя Беларусы, за што ім трэба быць вельмі ўдзячнымі, а асабліва галоўнаму арганізатару, сакратару Царкоўнага Камітэту БАПЦ у Нотынгам — сп. Уладзімеру Капачу.

На ўрачыстасьці высьвячэньня былі прысутныя і мясцовыя Ангельцы, а таксама рэпартэры мясцовае прэсы.

Сьвятая Літургія пачалася а 11-ай гадзіне раніцы. Царкву напоўнілі беларускія праваслаўныя вернікі.

Пасьля заканчэньня Багаслужбы вернікі, запрошаныя госьці й прадстаўнікі грамадзкіх арганізацыяў сабраліся на прыняцьце, якое было наладжанае беларускім Царкоўным Камітэтам у Нотынгам.

Ува ўступнай прамове сакратар камітэту сп. Уладзімер Капач расказаў усю гісторыю стварэньня Царкоўнага Камітэту, ягоную дзейнасьць і шчыра дзякаваў усім сваім сябрам, якія памагалі ў цяжкай, але карыснай працы.

Ад Казацкіх арганізацыяў у Вялікай Брытаніі прамаліў сп. палкоўнік Д. Каралькоў. Ад Праваслаўнага Царкоўнага Камітэту ў Брэдфордзе выступіў старшыня ўправы сп. Янка Калбаса, які адзначыў важнасьць салідарнасьці і арганізаванасьці нашых суродзічаў у Нотынгам.

Сакратар Галоўнае ўправы ЗЭВВ сп. Павал Навара дзякаваў суродзічам Нотынгаму за іхную ініцыятыву і выказаў надзею, што калі яны будуць працаваць так і на грамадзкай ніве, як працуюць на рэлігійнай, дык і грамадзкая справа будзе закінутая. Галоўная ўправа ЗЭВВ будзе старацца дапамагчы ў набыцьці Беларускага Грамадзкага Дому ў Нотынгам.

Урачыстасьць закончылася мілаю бляседаю і сяброўскімі гутаркамі.

Янка Крушына

Ашаўскі Народны Фэстываль

Места Ашава, што ляжыць 33 мілі на ўсход ад Таронта і ведамае сваёй аўтамабільнай індустрыяй (мае 65 тысяч жыхароў, сярэд іх значная колькасьць Беларусаў), ладзіць штогодна, пачынаючы ад 1961 году, Народны Фэстываль з мэтай стымуляваньня лепшага сужыцьця і паразумленьня жыхароў места розна этнічнага паходжаньня. Сёлета ўзяць удзел у Фэстывалі былі запрошаныя й Беларусы, зарганізаваныя ў мясцовай Беларускай Самапомачы.

Звыш 1000 асобаў, у тым ліку 40 Беларусаў у прыгожых нацыянальных строях. Беларускіх дзяўчат глядзчы сустрэкалі найбольш бурнымі воплескамі, што пацьвердзіла й мясцовая газета «Ошава Таймс», зьмяшчаючы іхны здымак. Беларускае група пакінула на жыхароў места вялікае ўраджаньне (там жыве штат славян) і шмат каму зь іх упляршыню адчыніла вочы на існаваньне яшчэ адной славянскай нацыі.

Праграма сёлетняга Фэстывалу забра-

Беларускія удзельніцы фэстывалу на парадзе

Напачатку выглядала, што будучы дзяжаксы з нашым удзелам, але дзякуючы энэргіі сп. сп. Б. Лішчонка, Г. Харэвіча, Б. Кіркі, Л. Мікалаева, Я. Рунды, М. Вагдана, А. Тарасэвіча, В. Пунтуса і іншых справа пайшла шпарка наперад. Сп. Лішчонка наведваў Таронцкія арганізацыі і прасіў іх дапамагчы ў арганізацыі беларускага ўдзелу ў Фэстывалі. У выніку быў створаны Фэстывальны Камітэт. Пачалася жывая падрыхтоўка: аднавілісь пробы танцавальнага гуртка «Лявоніха», аркестры пад кіраўніцтвам Б. Лішчонка; пачаліся пошукі дабрахвотнікаў для ўдзелу ў фэстывальным парадзе, беларускіх нацыянальных строяў, маляваньне пляжакі (выконваў сп. М. Рачыцкі).

І вось першага ліпеня — дзень Ашаўскага Народнага Фэстывалу. Фэстываль распачаўся парадом, у якім брала ўдзел

ла цэлы дзень. Вечарам у Аляксандар парку на адкрытай сцэне адбыўся вялікі канцэрт, у якім бралі ўдзел прадстаўнікі 12-ці этнічных групаў. Перад мастацкімі паказам з прамовай выступіла кіраўніца Фэстывала Джо Олдвінкі і прадстаўнік мясцовага ўраду А. Мардок. Кіраўнік канцэрту першымі прадстаўніцамі на сцэне Беларусаў, даўшы вельмі прыхільную інфармацыю аб Беларусі й Беларусах. Беларускае танцавальнае група пад кіраўніцтвам Б. Кіркі пад акампаніямэнт свае аркестры распачала праграму канцэрту танцам «Лявоніха». Пасьля выступу Італьянцаў, беларускія танцоры выканалі танец «Крыжачок». Добрае выкананьне і прыгожыя беларускія народныя строі зрабілі вельмі добрае ўражаньне на публіку, аб чым зноў паведамліла мясцовая прэса, падкрэсьліўшы, каб Беларусаў ня блыталі з Расейцамі.

Хвядось Прыленскі

РЭЗАЛЮЦЫЯ

6-ай Сустрэчы Беларусаў Паўночнае Амэрыкі пад лэзунгам «Дваццаць год у Вольным Сьвеце» ў Нью Брансвіку, Нью Джэрсі, 6 верасьня 1964 г.

1. У выніку Другой сусьветнай вайны й паўторнай акупацыі Беларусі большавікамі ў 1944 годзе, вялікія масы Беларусаў апынуліся на Захадзе. Частка іх, у страху перад няведамай і напэўнай будучыняй на чужыне, па сканчэньні вайны рэпатрыявалася, частка была рэпатрыяваная сілаю, а частка абрала незайздросны шлях палітычнае эміграцыі ў Вольным Сьвеце. Гэтая эміграцыя, сваім галоўным заданьнем паставіла вельмі далей на чужыне тую нацыянальна-вызвольную дзейнасьць, праводзіць якую ў паняволенай Бацькаўшчыне ня было магчыма: разьвіваць, умацоўваць і прапагандаваць у Вольным Сьвеце ідэю Акту 25 сакавіка 1918 году — ідэю Вольнай і Незалежнай Беларусі, што большавіцкім акупантам была паталпаная й зганьбаваная.

2. Беларускае эміграцыя ў Вольным Сьвеце спаткалася з прызыннымі й спаднамі дачыненнямі да яе з боку тых дэмакратычных краёў і народаў, сярод якіх судзіла ей доля жыць і працаваць. У Вольным Сьвеце, найперш у Задзіночаных Штатах і Канадзе, дзе сканцэнтравалася найбольшая колькасьць беларускае эміграцыі, буйна разьвіваецца беларускае арганізацыйнае жыцьцё, культурная праца, працуюць школы белару саветы, функцыянуе друкарскі і выдавецтва, разьвіваецца рэлігійнае жыцьцё і вядзецца палітычная дзейнасьць. Усе карыстаюцца тут поўнай культурнай аўтаноміяй, якой няма і званьня на землях Беларусаў, што не ўвайшлі ў склад БССР, а таксама ў Сібіры і на цэлінных землях Казахстану, куды вывезеныя шматлікія масы Беларускага Народу.

3. У галіне палітычнае дзейнасьці, папулярызацыі й прапаганды Беларусаў і беларускай нацыянальна-вызвольнай справы сярод народаў Вольнага Сьвету дасягненні Беларускае эміграцыі за гэтыя дваццацігодзьдзе вялікія. Дзяржаўныя й палітычныя дзейнікі заходу, што раней былі наагул вельмі мала пайнафармаваныя аб нацыянальна-вызвольнай справе Беларускага Народу, сьняня, галоўна дзякуючы дзейнасьці эміграцыі, нас ведаюць, нам сымпатызуюць, спачуваюць нашай надолі й даюць нам палітычнае й маральнае падтрыманьне.

4. Нацыянальна-вызвольная дзейнасьць эміграцыі што год усё больш прасякае рознымі каналамі празь зьязную заслоны ў паняволеную Беларусь і ўмацоўвае Беларуска Народ у веры ў ягонае вызваленьне. Вось чаму Саветы, якія на працягу першых паваяенных гадоў старанна прамоўчалі існаваньне й дзейнасьць Беларускай палітычнай эміграцыі, ужо колькі год я змушаныя голасна аб ёй гаварыць. Нядаўна рэарганізацыя Беларускай Секцыі Саветаў Камітэту культурных сувязяў ў суаічыннікам за мяжой у самастойнае Бе-

ларускае Таварыства культурных сувязяў із суаічыннікам за мяжой найлепей сьветыць пра тое, што ў дзейнасці Беларускай эміграцыі яны бачаць вялікую пагрозу сабе. Дзеля гэтага яны намагаюцца ачарніць маральна й скампрамітаваць палітычна эміграцыю ў вачох Беларускага Народу і перад Захадам, прадстаўляючы яе, як збор бязьдзейных карьерыстых і запраўдных агентаў амэрыканскага выведу. Аднак ніякія савецкія правакацыі, ніякія дывэрсіі, замаскавана праводжаньня сярод эміграцыі, ніякія паклёны на эміграцыйных правадзьроў не дасягнуць свае мэты.

5. У той час, як беларуская эміграцыя ў краёх Вольнага Сьвету мае поўныя магчымасьці разьвіваць сваю нацыянальную дзейнасьць ува ўсіх галінах жыцьця, у паняволенай Беларусі паранейшаму цесна заціскаецца яро няволі на шты нашага волялюбнага народу. Наш народ, як і дартуль, церпіць эканамічную эксплятацыю, сацыяльную несправядлівасьць і нячужыны зьдэк над верай сваіх прашчурцаў; ён пазбаўлены асноўных палітычных правоў і магчымасьцяў свабоднага нацыянальнага разьвіцьця. Сьстэматычна праводжаная русыфікацыя, найперш у галіне мовы, нацыянальнае дыскрымінацыя, а таксама акцыя перасяленьня беларускіх сем'яў і моладзі на цэлінную зямлю мае на мэце шляхам паступовага паслабленьня Беларускай нацыянальнай патэнцыі знішчэньне Беларускага народу, як нацыі.

6. Вязьлітасны зьдэк, маральны й фізычны тэрор, нацыянальнае дыскрымінацыя й русыфікацыя ня ў стане, аднак, зламаць духу свабоды ў Беларускам народзе і задушыць у ягонай душы непахісных імкненьняў да вызваленьня й поўнага разьвіцьця свае нацыянальнае існасьці. Ягоная прывязанасьць і любоў да свае нацыянальнае традыцыі, культуры й мовы ня толькі ня слабнуча, а ўсёчым умацоўваюцца і выклікаюць пажавны супраціў русыфікацыі. Гэты супраціў гэты моцны асабліва сярод нацыянальнае інтэлігенцыі — пісьменьнікаў, дзеячоў розных галінаў культуры, настаўніцтва й студэнцкае моладзі, што яго ня ў стане зламаць ніякія большавіцкія мерапрыёмствы.

Выходзячы з усгаго вышэйсказанага, мы, Беларусы Паўночнае Амэрыкі, зьехаўшыся на сваю традыцыйную 6-ую Сустрэчу 5-7 верасьня 1964 году ў горадзе Нью Брансвік, Нью Джэрсі, перад нашым народам на Бацькаўшчыне й перад Вольным Сьветам:

1. Засуджаем злячынную расейска-камуністычную палітыку ў Беларусі, палітыку эканамічнае эксплятацыі, палітычнага, нацыянальнага й рэлігійнага паняволеньня ды русыфікацыі;

2. Хілім нашыя галовы перад сьветлай памяццю усіх тых шматтысячных сыноў Беларускага Народу, што аддалі сваё жыцьцё ў змаганьні з камунізмам, а таксама выказваем нашу пашану й прызнаньне ўсім тым, што гэтае змаганьне за вызваленьне непахісна вядуць далей у паняволенай, але неспакоранай Бацькаўшчыне;

3. Выказваем нашу глыбокую ўдзячнасьць Амэрыканскаму й Канадзкіму Народам, якія, кіруючыся пачуцьцём гуманітарызму ды ўжыцьцяўляючы дэмакратычныя прыпынцы, забясьпечылі нашай эміграцыі ў сабе прыпынак ды аднолькава і зь сваімі грамадзянамі працы;

4. Будучы амэрыканскім і канадзкім грамадзянамі, што ляляна выконваюць выплываючы з гэтага грамадзянскага абавязкі перад Задзіночанымі Штатамі й Канадай, мы зьвяртаемся да Прэзыдэнта ЗША, ураду ЗША й Канады, да сяброў парламантаў ЗША й Канады з просьбай падтрымліваць вызвольна-нацыянальную справу Беларускага Народу як у нутранай палітыцы,

ПАПРАўКА

Газэта «Беларусь» № 87 у зацемцы «6-я Сустрэча Беларусаў Паўночнае Амэрыкі» між іншага зусім слушна кажа, што «Першая Сустрэча адбылася летам 1952 году над слаўным вадаспадам Ніягарай...» — А далейшым пьверджаньнем, што «...Была яна (Сустрэча, В. Ж.) зарганізаваная Згуртаваньнем Моладзі Амэрыкі...» — аўтар зацемкі разыходзіцца з праўдай. Ёсьць ведамы факт, што Першая Сустрэча Беларусаў із Злучаных Штатаў зь Беларусаў з Канады была зарганізаваная Згуртаваньнем Беларусаў Канады й праведзена ў выніку пераліскі з нашымі амэрыканскімі сябрамі на канадзкім беразе Ніягары.

В. Ж.

УВАГА!

Выйшаў з друку паэтычны твор Вінчука Аджажнага — паэма «Князь і лапаць». На 250-ці старонках, у літаратурнай казанчай форме, аўтар апісвае лёс сям'і эмігранта, якая паддаўшыся камуністычнай агітацыі, паставіла вярнуцца на падсаветную Беларусь. У кнізе выкарыстаныя глыбокія назіраньні й перажываньні аўтара з часоў ягонага жыцьця ў савецкім зьявольніцтве. Ад першых чытачоў свайго новага твору аўтар атрымаў ужо шмат вельмі прыхільных водгукаў. Прапагуем чытачом «Бацькаўшчыны» набыць гэтую каштоўную кнігу, зьвярнуўшыся на адрас:

Marian House
Holden Avenue, London, N. 12
Gr. Britain
Rev. J. Hermanovič

НАШЫЯ ПРАДСТАЎНІЦТВЫ

АНГЕЛЬШЧЫНА:
Mr. Aleksander Laszuk, 97 Moore Park Rd., London, S. W. 6.

АўСТРАЛІЯ:
Mr. A. Vasilenia, 89 Edwin St., Croydon, N. S. W.
Mr. A. Maroz, 109 Morrison Rd., Midland Junction, W. A.
Mr. M. Nikan, 14 Steel St., Spotswood—Melbourne, Vic.
Mr. W. Akavity, 80 Tapley Hill Rd., Royal Park, S. A.

БРАЗЫЛІЯ:
Mr. C. Cimafiejcyk, Prasa 76, Tiridentos, Curitiba — Parana.

ЗАДІНОЧАНЫЯ ШТАТЫ:
Mrs. L. Bielenis, 2042 W. St. Paul Ave., Chicago 47, Ill.
Mr. B. Danilovich, 303 Howard St., New Brunswick, N. J.
Mr. W. Duniec, 3444 Marvin Ave., Cleveland 9, Ohio.

КАНАДА:
Mr. K. Akula, 57 Riverdale Ave., Toronto 6, Ont.

ФРАНЦЫЯ:
Union des Travailleurs Biélorusiens en France, 26, rue de Montholon, Paris 9.
Mr. W. Kasztelan, 83 rue Kleber, Mouvoux (Nord).

БАЦЬКАЎШЧЫНА

Беларуская газэта палітыкі, культуры й грамадзкага жыцьця.
Выдавец: Уладзімер Борнін
РЭДАКЦЫЯ КАЛІГІЯ
Артыкулы, падпісаныя прозьвішчам або ініцыяламі аўтара, не зьдусьць выражаюць пагляды Рэдакцыі. Незамоўленыя рукапісы вазд не зварочваюцца. Рэдакцыя адказвае на лісты толькі пасьля далучэньня паштовае маркі або міжнароднага паштовага купона.